

SEKTÖR RAPORLARI

TÜRKİYE MADENCİLİĞİ: ORTA VADELİ PLAN, STRATEJİ VE HUKUKSAL İYİLEŞME YOL HARİTASI

MUSIAD

MÜSİAD
KİMYA, METAL VE MADEN
SEKTÖR KURULU RAPORU 2025

TÜRKİYE MADENCİLİĞİ:
ORTA VADELİ PLAN, STRATEJİ VE HUKUKSAL
İYİLEŞME YOL HARİTASI

MÜSİAD KİMYA, METAL VE MADEN SEKTÖR KURULU**TÜRKİYE MADENCİLİĞİ: ORTA VADELİ PLAN, STRATEJİ VE HUKUKSAL İYİLEŞME YOL HARİTASI**

MÜSİAD Genel Başkanı
Mahmut ASMALI

MÜSİAD Genel Başkan Yardımcısı
Burhan ÖZDEMİR

Sektör Kurulları ve Fuar Forum Komisyonu Başkanı
Erkan GÜL

Sektör Kurulları ve Fuar Forum Komisyonu Başkan Yardımcısı
Ömer KARATEMİZ

Eğitim, Kültür ve Yayınlar Komisyonları Başkanı
Dr. Savaş YILMAZ

Kimya, Metal ve Maden Sektör Kurulu Başkanı
Muhittin CAN

Genel Yayın Yönetmeni
Mehmet Akif ALTAN

Yazarlar

Prof. Dr. Mustafa KUMRAL - İstanbul Teknik Üniversitesi Maden Fakültesi Dekanı
Doç. Dr. Hakan TUNÇDEMİR - İstanbul Teknik Üniversitesi Maden Fakültesi Dekan Yardımcısı
Mehmet İLİK - MÜSİAD Bitlis Şube Başkanı
Emrullah YEDİKARDEŞ - MÜSİAD Kimya, Metal ve Maden Sektör Kurulu Başkan Yardımcısı ve Maden Çalışma Grubu Başkanı

Yayın Kurulu

Ölcay KARAHAN
Samet KARABOĞA
Mustafa Halil AYDIN

Editör

Ahmet Emre KÜME
Emir Furkan GÜNDOĞDU

Yapım

MÜSİAD Kurumsal İlişkiler ve İletişim Birimi

Tasarım

Yusuf DİLBER

Baskı / Cilt

Mavi Ofset

ISBN

978-625-95737-0-0

Her türlü yayın hakkı MÜSİAD 'a aittir. MÜSİAD 'dan izin almak veya MÜSİAD kaynak gösterilmek suretiyle telif mevzuatı çerçevesinde alıntı yapılabilir.

İÇİNDEKİLER

BAŞKANDAN	5
SUNUŞ	6
YÖNETİCİ ÖZETİ	9
GİRİŞ	11
ÜLKEMİZDE MADENCİLİĞİN MEVCUT DURUMU	11
MADEN MEVZUATI DEĞİŞİKLİĞİNE YÖNELİK ÖNERLER	19
TÜRKİYE MADENCİLİK MEVZUATI VE REFORM ÖNERİLERİ	23
1.Türkiye Madencilik Sektörünün Mevcut Durumu	23
2.Mevzuatın Güncellenmesi ve İdari Süreçlerin İyileştirilmesi	24
3.Çevresel ve Sosyal Sorumluluk Uygulamaları.....	24
4.Teşvik ve Finansman Modelleri.....	24
5.Yerli ve Milli Teknoloji Geliştirme	24
6.Hukuki ve Yönetmelik Reform Önerileri.....	24
7. TÜRK MADENCİLİĞİ ÜZERİNE FİKİRLER VE SONUÇ ÖZETİ	25
EKLER	29
KAYNAKLAR	41

BAŞKANDAN

Değerli Okurlar,

Türkiye, sahip olduğu zengin yer altı kaynaklarıyla ekonomik büyümesini ve sanayi gelişimini hızlandırabilecek büyük bir potansiyele sahiptir. Ülkemizin kimya, metal ve maden sektörlerindeki stratejik konumu, sürdürülebilir kalkınma hedeflerimize ulaşmamız için kritik bir öneme sahiptir. İşte bu bilinçle hazırlanan “Türkiye Madenciliği: Orta Vadeli Plan, Strateji ve Hukuksal İyileşme Yol Haritası” başlıklı Kimya ve Maden raporu siz kıymetli okurlarımızın dikkatine sunulmuştur.

Bu rapor, madencilik sektörümüzün mevcut durumunu değerlendirmek, karşılaşılan zorlukları belirlemek ve sektörün daha ileriye taşınması için gerekli reform ve stratejileri ortaya koymak amacıyla hazırlanmıştır. Türk madenciliği, gelişmiş ülkelerle rekabet edebilmek adına daha yenilikçi bir mevzuat yapısına, çevre dostu teknolojilere ve güçlü bir finansman altyapısına ihtiyaç duymaktadır.

Son yıllarda madencilik faaliyetlerimizde çevresel sürdürülebilirlik ve toplumsal farkındalık ön plana çıkmıştır. Modern madencilik uygulamaları, çevresel rehabilitasyon çalışmaları ve yerel halk ile iş birliği içinde yürütülen projeler, madencilik sektörünün yalnızca ekonomik değil, aynı zamanda sosyal ve ekolojik bir denge içinde gelişebileceğini göstermektedir. Bu bağlamda hem kamu hem de özel sektör aktörleri, bilgi kirliliğine karşı doğru bilgilendirme çalışmalarını artırmalı ve sürdürülebilir madenciliği desteklemelidir.

Raporumuzda, madencilik mevzuatında yapılması gereken reformlardan, yatırım süreçlerinin hızlandırılmasına, yerli ve milli teknolojilerin geliştirilmesinden, teşvik mekanizmalarına kadar geniş bir perspektif sunulmaktadır. Maden sahalarının yönetimi, işletme süreçleri ve yatırımcı dostu düzenlemeler, sektörümüzün büyümesi için hayati öneme sahiptir. Ayrıca, nadir toprak elementleri gibi stratejik madenlerin keşfi ve işlenmesi noktasında devletimizin ve özel sektörün el birliğiyle çalışması gerekmektedir.

MÜSİAD olarak, sanayi ve üretim hayatımızın temel taşlarından biri olan kimya, metal ve maden sektörünün güçlenmesini desteklemeye devam edeceğiz. Bu doğrultuda, sektörün gelişimi için çalışan tüm girişimcilerimizin ve yatırımcılarımızın yanında olduğumuzu bir kez daha ifade etmek istiyoruz.

Bu değerli çalışmanın hazırlanmasında emeği geçen MÜSİAD Kimya, Metal ve Maden Sektör Kurulu Başkanımız Muhittin Can’a, Sektör Kurulu Üyelerimize ve profesyonel kadromuza teşekkürlerimi sunuyorum.

Kalın sağlıcakla

Mahmut ASMALI

MÜSİAD Genel Başkanı

SUNUŞ

“Ya ülkenin kalkınması için lazım gelen kaynakları yahut ülkenin kalkınması için mevcut olan kaynakları kullanacaksınız... Ya da zengin kaynakların fakir bekçileri olarak üzerinde oturacaksınız. Birincisi olmalıdır.”

9.Cumhurbaşkanımız Merhum Süleyman DEMİREL'in bu sözleri aslında ülkemizde madencilik en güzel anlatan sözlerden biri olarak bugün halen tazeliğini koruyan bir söz olarak ne yazık ki karşımıza çıkıyor.

Cumhurbaşkanımız Sayın Recep Tayyip ERDOĞAN'ın açıkladığı 2025-2027 yıllarını kapsayan Orta Vadeli Program'da Maden faaliyetlerini kamu yararına faaliyet olarak tanımlamasının ardından bu doğrultuda hazırlanacak bir raporun hem madencimize hem de çözüm önerileriyle bürokrasimize fayda sağlayacağını öngörerek 2023 yılında başlayan bu çalışma nihayet yoğun emekler sonucunda bu halini almıştır.

Türk madencilik, ülkemizin ekonomik ve stratejik açıdan önemli bir sektörü olarak hem ulusal kalkınma hem de küresel piyasalardaki rekabet gücü açısından büyük bir potansiyele sahiptir. Türkiye, zengin yer altı kaynaklarıyla tanınmakta olup, bu kaynakların etkin bir şekilde işletilmesi, sanayi ve tarım gibi diğer sektörlerin de gelişimine katkı sağlamaktadır. Bu rapor, Türk madencilik sektörünün güncel durumu, karşılaştığı zorluklar ve gelecek perspektifleri hakkında kapsamlı bir değerlendirme sunmayı amaçlamaktadır.

Son yıllarda madencilik sektörü, teknolojik gelişmeler, çevresel sürdürülebilirlik ve sosyal sorumluluk gibi kavramlarla yeniden şekillenmektedir. Bu değişim, sektördeki işletmelerin daha verimli ve çevre dostu yöntemler benimsemelerini zorunlu kılmaktadır. Madencilik faaliyetlerinin yerel topluluklarla olan ilişkileri ve bu toplulukların ekonomik kalkınmaları üzerindeki etkileri de dikkatle ele alınması gereken önemli bir konudur.

Fakat çevresel faktörleri göz önüne alırken ne madencilere doğayı katleden yapılar olarak bakılmalı ne de yerel sesler göz ardı edilmelidir.

Sivil toplum kuruluşları-Madenciler-Yerel Halk üçgeninde bu faaliyetler el birliğiyle sürdürülmeli ve bir bölgedeki madeni önce o yörenin halkı benimsemelidir. Bu şekilde hem yöre halkı o nimetten faydalanmış hem de yeraltı zenginliklerimiz ülkemiz ekonomisine katkı sağlamış olur.

Bu rapor, Türk madencilik sektörünün tarihsel süreçteki gelişimini, mevcut durumunu ve uluslararası rekabet gücünü artırmak için gerekli stratejileri de incelemektedir. Yer altı kaynaklarının yönetimi, çevresel etkilerin azaltılması ve madencilik sektöründe yenilikçi uygulamaların entegrasyonu gibi konulara özel bir vurgu yapılmaktadır. Ayrıca, madencilik sektöründeki yasal düzenlemeler, eğitim ve insan kaynakları yönetimi gibi kritik faktörler de ele alınacaktır.

Amacımız, Türk madencilik sektörünün potansiyelini en üst düzeye çıkarmak için atılması gereken adımları belirlemek ve sektör paydaşlarına rehberlik edecek bilgiler sunmaktır. Bu raporun, madencilik sektörünün geleceğine dair yapılacak çalışmalara ışık tutmasını umuyoruz.

Son olarak, bu raporun hazırlanmasında emeği geçen başta kıymetli hocalarımız İstanbul Teknik Üniversitesi Maden Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Mustafa KUMRAL ve Dekan Yardımcısı Doç. Dr. Hakan TUNÇDEMİR Beyefendilere, MÜSİAD Kimya Metal Maden Sektör Kurulu Başkan Yardımcısı ve Maden Çalışma Grubu Başkanı Emrullah YEDİKARDEŞ ve MÜSİAD Bitlis Şube Başkanımız Mehmet ILIK Beyefendi'ye ve Sektör Kurulu Üyelerimize teşekkür ederiz.

Ayrıca, Türk Maden Bilimciliğinin Duayeni ve madenciliğimizin mottosu haline gelen “İNSANI MADEN YAŞATIR” sözüyle hep hatırlayacağımız Merhum Sadrettin ALPAN hocamızı da saygıyla anıyoruz.

Türk Madenciliği, sadece ekonomik bir faaliyet olmanın ötesinde, ülkemizin stratejik bir varlığıdır ve gelecekte de bu önemini koruyacaktır.

Saygılarımla

Muhittin CAN

MÜSİAD Kimya, Metal ve Maden Sektör Kurulu Başkanı

YÖNETİCİ ÖZETİ

Kıymetli okurlar; madencilik insanlık tarihinin en eski ancak hayati faaliyetlerinden biridir. İlk çağlardan beri yaşamımızın temel ihtiyaçlarını karşılamak için doğal kaynakları çıkarmayı öğrendik ve bugün hayatın devamı için elzemdir. Başlangıçta insanlık, taş aletler ve avlanmak, korunmak için silahlar üretmiş, böylece yerden, doğadan ilk kaynaklarını elde etmeye, kullanmaya başlamıştır. Madenlerin insanlık tarihi üzerindeki etkisi, özellikle Maden Çağı ile birlikte oldukça artmış, insanlık madenciliği organize bir faaliyet olarak yürütmeye, daha dayanıklı araç ve gereçler yapmaya başlamıştır. Anadolu'da, bu dönemde Hititler demir işleme tekniklerinde oldukça gelişmişler, Lidyalılar ise altını işleyerek ticari paranın temellerini atmışlardır. Bu da eski çağlardan beri, her daim, Anadolu'da madenciliğin yapılageldiğini göstermektedir.

Sanayi Devrimi ile birlikte varlık koruma ve enerji ihtiyacının artmasıyla madencilik endüstriyel bir ölçüğe taşınmıştır. Kömür ve demir, sanayileşmenin temel yapı taşları olmuş, enerji ve ulaşım sistemlerinin gelişimine yön vermiştir. 20. Yüzyıl'da ise petrol, doğal gaz ve nadir toprak elementleri gibi kaynaklar stratejik öneme sahip hale gelmiştir. Ülkemizdeki duruma bakılırsa maden zenginliği açısından dünya ortalamasının üzerinde olduğumuz görülür, özellikle bor rezervleri ile küresel bir lider konumundayız. Ancak, üretim ve ihracat kapasiteleri incelendiğinde, enerji madenleri ve nadir metaller açısından ülkemizin bu potansiyelini tam anlamıyla kullanamadığı görülmektedir.

Dünya genelinde ise bugün ticaret hacmi yüksek olan ülkeler (Çin, ABD, Avustralya vb.), maden ticaretinde başı çeken ülkeler arasındadır. Öte yandan teknoloji üreten ancak madenleri yeterli olmayan ülkeler, hammaddeye olan ihtiyaçlarını dış ticaretle karşılamaktadır. Ülkemiz, madencilik alanında büyük ölçüde ihracat odaklı bir strateji benimsemiş, özellikle endüstriyel hammaddeler, doğal taşlar, metalik cevherler açısından cari fazla vererek rekabetçi bir pozisyon elde etmiştir. Ancak enerji hammaddeleri ve nadir metallerde ithalata bağımlılık devam etmektedir. Cari fazla verdiğimiz ürünler bu ithalat değerleri içinde yok olup gitmektedir. Türkiye hem enerji hem nadir metaller hem de bahsi geçen diğer madenler açısından zengin kaynaklara sahiptir, bu kaynakları üretmeli, dış ticarete ihracatını ve bunların yanında da katma değerli uç ürünlere dönüştürme kabiliyetini de kapasitesini de arttırmalıdır.

Bu hacimsel artış gereksinimi ortadayken, ülkemizde madenciliğin engellenmesi için bilgi kirliliği oluşturan çevreler de ne yazık ki bulunmakta, bilgisizliklerinden kaynaklı olarak yanlış yönlendirilmekte ve hatalarının düzeltilmesi, doğrulanması faaliyetleri de bir o kadar önem kazanmaktadır. Bunun için de madenler açılırken, sürdürülürken madencilerin taahhüt ve sorumluluklarının gözler önüne serilmesi ve örneğin kapandıktan sonra rehabilitasyon çalışmaları ile ilgili projelerden herkesin haberdar olmasını sağlamak gerekir; mesela MAPEG'in öncülüğündeki TURMES Projesi de buna en iyi örneklerden biridir. Burada 27 madenin kapandıktan sonra doğaya kazandırılması faaliyetleri görsellerle açıklığa kavuşturulmaktadır. Bunun için de madencilikle iştigal eden müteşebbislerin desteklenmesi, yeni bir madencilik bakanlığının kurulması, 12. Kalkınma Planında yer alan kolaylaştırmaların, hukuki iyileştirmelerin kısa zaman içinde gerçekleştirilmesi önem arz etmektedir. Bu, ülkemizin sürdürülebilir ekonomik büyümesine de önemli bir katkı sağlayacaktır. Ülkemiz, yer kabuğundan istifade ettiği oranda modernleşir, yer kabuğu doğru değerlendirilirse daha çok gelişir.

GİRİŞ

Ülkemizde Madencilik Sektörü, kalkınmanın lokomotifi olabilecek bir iş koludur, bununla beraber potansiyelinin çok gerisinde ekonomimize katma değer sağlamaktadır. Bu rapor da ülkemizde bulunan bu zengin kaynakların ekonomiye kazandırılarak ülkemiz refahının artırılması amacıyla ruhsat hukukunun korunumu, izin süreçleri, idari yaptırımlar ve finansman yaratma konusunda teşvikler ve bunların hukuki olarak günümüz koşullarına uyarlanması konusunda yapılacak iyileştirmeleri listelemek ve farkındalık oluşturmak için hazırlanmıştır.

Bunun için de madenciliğin mevcut durumu gözler önüne serilmelidir. Bunda da maden dış ticareti (ihracat ve ithalat) önemli bir gösterge olup öncelikle bu açıdan ülkemiz mevcut durumu ortaya koyulmuştur. 1990'lı yıllardan günümüze ve son 10 senedeki gidişat irdelenmiş, gelecek projeksiyonunun ne olması gerektiği hakkında değerlendirmeler yapılmıştır.

Bundan sonra da 12. Kalkınma Planı (Ek-1) kapsamında önümüzdeki 30 yılda yapılması gereken iyileştirmeler için atılması gereken adımlar, genel ya da konuya özel değişiklik önerileri ve stratejik atılımlar da listelenmiştir. Ayrıca Maden Kanunu'nda yapılması gereken bazı değişiklik önerilerine de değinilmiştir. Yanlış bilgi ve yönlendirmelerle oluşan madencilik karşıtı oluşumlara karşı alınacak önlemler ve yapılması gereken girişimler de ele alınmıştır.

Elbette yukarıda bahsi geçen konuların tamamı bir devinim gösteren dinamik bir yapıdadır ve sürekli geliştirilerek yenilenmesi, durağanlaşmasından uzak durulması gereken hususlardır. İyileştirme çalışmalarına başlamak, sürdürmek ve sürekli geliştirmek için gerekli olan davranış biçiminin geliştirilmesi bu raporun ana hedeflerinden biridir. Bunun için de ülkemizdeki madencilik açısından mevcut durumun irdelenmesi gereklidir.

Ülkemizde Madenciliğin Mevcut Durumu

Ülkemiz madenciliğinin geliştirilmesi ve potansiyelinin artırılması için mevcut durum 6 Şubat 2023'te meydana gelen depremlerin yıl dönümünde sivil toplum kuruluşları tarafından yapılan bir toplantıda (YMGV, 2024) ele alınmıştır. Türkiye'nin maden dış ticareti, madencilik sektörünün ekonomiye katkısı ve sektörün geliştirilmesine yönelik öneriler irdelenmiştir.

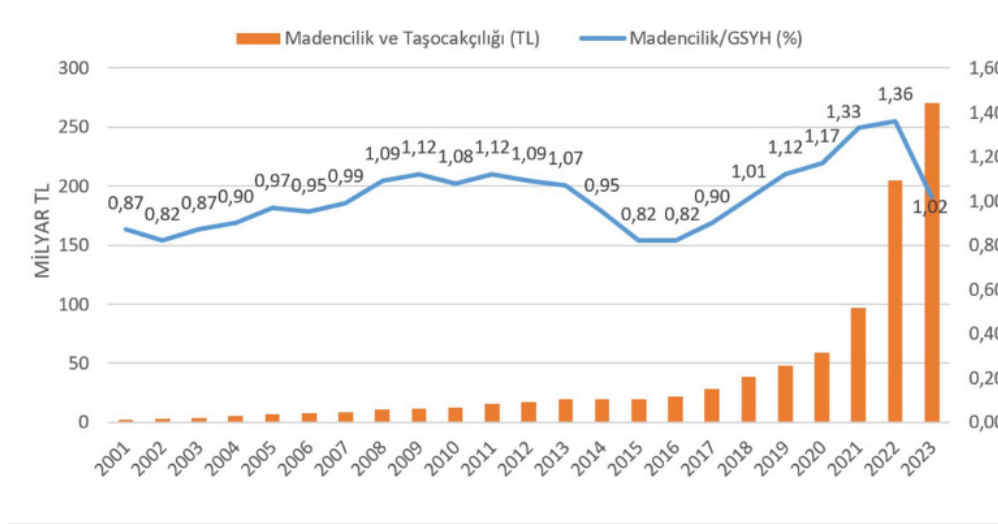
Toplantıda, Türkiye'nin maden potansiyeli ve bu potansiyelin etkin kullanımına ilişkin stratejiler üzerinde durulmuştur. Türkiye'nin önemli bir maden potansiyeline sahip olduğu, ancak bu potansiyelin yeterince değerlendirilemediği ifade edilmiş, 2022 yılında ülkemizin yaklaşık 98 milyar dolarlık maden ve maden ürünleri ithalatı yaptığı, ihracat miktarının da yaklaşık 6 milyar dolar olarak gerçekleştiği buna karşın ülkemizin 3,5 trilyon dolardan fazla bir değerde doğal kaynak rezervine sahip olduğu hususuna dikkat çekilmiştir. Madencilik sektörünün Gayri Safi Milli Hasıla (GSMH) içindeki payının mevcut %1 - 1,5 seviyelerinden %10'a çıkarılması için 10 yıllık bir yatırım planı önerilmiştir. Bu plan, toplam 100 milyar dolarlık yatırımı öngörmekte ve uygulandığı takdirde yıllık maden ve entegre üretim gelirin 150 milyar dolara ulaşabileceği, ithalatın 15 milyar dolara düşürülebileceği ve 500.000 kişiye istihdam sağlanabileceği öngörülmektedir.

Madenciliğin gelişiminin önemi bu denli ortadayken, bilgi kirliliği sonucu oluşan yanlış yargılarla madenciliği engellemeye çalışan, bu atılımın yapılmasını istemeyen dış etkenli sosyal bloklar da oluşmuş ve bu bloklara karşı sosyal medya mecralarında doğru bilginin yayılımı çalışmalarını yerine getirecek oluşumlarla bilgi doğrulama faaliyetlerinin de artarak çoğalması gerektiği sonucu ortaya çıkmıştır. Bunun yanında madenciliğin engellenmesine gerekçe olarak elbette birçok sebep sayılabilir ancak akla ilk gelenler şunlardır;

- Geçmişten gelen ve halen kimi çevrelerce kasıtlı olarak kullanılan çevre düşmanlığı kara propagandası ve buna yönelik toplumda oluşturulan algı operasyonları; bu duruma maruz kalan bireylerde bilgi eksikliği, bu bilgi eksikliğinin giderilmemesi,
- Profesyonel yaklaşımdan uzak, plansız-projesiz üretim çalışmaları ile mostra madenciliği yaparak kısa sürede büyük maddi kazançlar elde etme isteğinde bulunan kara düzen ve alaylı madencilik yapan ticaretçilerin uzun yıllar boyunca bu davranış biçimine devam etmiş olması ile bir önceki maddede belirtilen propaganda ve algı operasyonlarına malzeme sağlanması,
- Gerçek ve sürdürülebilir madenciliği amaç edinmiş çağa uygun madencilik yapma azminde bulunan müteşebbislerin başvurularının kısa sürede sonuçlandırılması yerine son yıllarda izin süreçlerinin uzaması ve buna mukabil yatırımcılarda mevzuattan kaynaklı güvensizlik gelişmesi ve bu güvensizliğin giderek artması,
- Madenciliğin uzun süreli ve meşakkatli bir iş kolu olduğu, çok büyük yatırım sermayesi gerekliliği ve bu yatırımın geri dönüşü ve kazancın elde edilmesinin uzun süre sonra başlaması,
- Arama süreçlerine yeterli önemin verilmemesi ve doğrudan satışa odaklanarak üretim yapma isteği sonucu ortaya çıkan başarısızlıklar.

Bunun gibi birçok husus sayılabilir. Ancak hiçbir gerekçe; gelişmiş ülkelerde yeraltı kaynaklarının Gayri Safi Yurtiçi Hasıladaki (GSYH) payı %5 - 6 civarında (kimi ülkelerde %14'lere kadar çıkabilmektedir.) iken; Türkiye'de bu oran %1 - 1,3'ler (Şekil 1) civarında seyrettiği gerçeğini değiştirmemektedir. Bununla beraber son yıldaki düşüş Tablo 1'de görüldüğü gibi aslında bir önceki sene GSYH toplam gelirlerinde yaklaşık %73 artış olurken Madencilik ve Taş ocakçılıkta %33 artış gerçekleştirilmesinden kaynaklanmıştır. Bu da göstermektedir ki aslında madencilik gelirlerinde dikkat çekici bir artış sağlanmıştır. Ancak GSYH'deki artışın gerisinde kaldığından böyle bir azalma meydana geldiği izlenimi yaratmaktadır.

Şekil 1 Madencilik 2023 itibarı ile GSYH İçindeki Payı (MTA Ağ Sayfası 1)

Madencilik gelirlerini incelerken ihracat ve ithalat verileri önemli bir yer alır. Ek-3a, b, c, ve d'de madencilik toplam ihracat ve ithalat içerisindeki payı da görülmektedir. Bu veriler madencilik artış eğiliminin ve potansiyelinin olduğunu da kanıtlamaktadır. Bununla birlikte ülkemiz, kaynak çeşitliliği açısından dünyada da 8. sırada yer almaktadır (Türkiye Madencilik Sektörü Gelişim Raporu - 2020).

Tablo 1. Madencilik GSYH İçindeki Payı (MTA Ağ Sayfası 1)

YILLAR	Madencilik/GSYH (%)	Madencilik ve Taş ocakçılığı (Bin TL)	GSYH* (Bin TL)
2001	0,87	2.139.900	247.266.207
2002	0,82	2.967.526	362.109.648
2003	0,87	4.103.945	472.171.775
2004	0,90	5.228.008	582.852.799
2005	0,97	6.600.035	680.275.847
2006	0,95	7.590.252	795.757.109
2007	0,99	8.784.598	887.714.414
2008	1,09	10.925.565	1.002.756.496
2009	1,12	11.269.715	1.006.372.482
2010	1,08	12.669.105	1.167.664.479
2011	1,12	15.755.858	1.404.927.615
2012	1,09	17.236.605	1.581.479.251
2013	1,07	19.591.329	1.823.427.315
2014	0,95	19.535.981	2.054.897.828
2015	0,82	19.375.648	2.350.941.343
2016	0,82	21.549.569	2.626.559.710
2017	0,90	28.159.268	3.133.704.267
2018(r)	1,01	38.079.496	3.761.165.557
2019(r)	1,12	48.190.245	4.317.809.824
2020(r)	1,17	59.234.102	5.048.567.945
2021(r)	1,33	96.748.671	7.256.141.737
2022	1,36	204.676.746	15.011.775.979
2023	1,02	270.029.989	26.545.721.797

Madencilik GSYH içerisindeki payı son 20 yılda %0,87'den %1,36'ya kadar yükselmiş gözük-mektedir (Şekil 1 ve Tablo 1). Bu payın gelişmiş ülkelerdeki gibi %6 - 14 seviyelerine çıkarmak için Ek-3a, b, c, d, e, f, g, h, i ve j'de verilen maden ithalat ve ihracatı ile ilgili değerlere odaklanarak madencilik son 30 yılda oluşan istatistikî durumunun yakından irdelenmesi gerekmektedir. Ek-3a ve 3b de görüldüğü gibi Türkiye'de toplam ihracat 1996 yılında 23 Milyar Dolar mertebelerinden 2023'te 235 milyar dolarlar (~ 10 kat artış) seviyelerine çıkmıştır. Buna mukabil maden ihracatı ise 432 milyon dolardan 5,6 milyar dolar (~ 13 kat artış) seviyelerine yükselmiştir. Maden ihracatının toplam ihracattaki payı ise %1,86'lardan %3'lere yaklaşarak son 10 yılda ortalama %2,5 seviyelerinde yer edinmiştir. Aslında toplam ve madencilik ihracat gelirleri 10 kattan fazla artmıştır bununla birlikte GSYH içerisindeki payın artırılması için ihracat gelirlerinin daha da fazla artırılması gerekliliği ortadadır. Bunun için de kapasite artırımı planlanan minerale (madene) özel ihtiyaç analizleri yapılarak üretim miktarının artırılması ve ilaveten önümüzdeki 30 yıl stratejik hedeflerimiz (12. Kalkınma Planı) içinde de yer alan madencilikle ilgili hukukî kolaylaştırmaların ve teşviklerin uygulanması gerekmektedir. Mevcut ihracat rakamları içerisinde hedef seçilen %6'lık bir pay 14.1 milyar dolar ve %14'lük pay ise 32,9 milyar dolara yükselmeyi ifade eder. Yıllar geçtikçe toplam ihracat değerlerimizin de artacağı düşünüldüğünde bu değerlerin çok daha yukarıya tırmanması gerekeceği aşikardır.

Bu hedef değerleri, elde edebilmek için mevcut, artırılabilir ve gerçekleştirilebilir potansiyelimizin hiyerarşik bir yapıyla ortaya koyularak kısa ve uzun vadede üretim artırımının sağlanacağı satılabilir maden ve mineral sektörlerinin belirlenmesi ve bu sektörler için de gerekli hukukî iyileştirme ve teşvik planlamalarının yapılması gerekmektedir.

Ek-3c, ve 3d'de görüldüğü gibi Türkiye'de toplam ithalat 1996 yılında 43,6 milyar dolar mertebelerinden 2023'te 339 milyar dolarlar (~ 7.8 kat artış) seviyelerine çıkmıştır. Buna mukabil maden ithalatı ise 892 Milyon dolardan 8 milyar dolar (~ 9 kat artış) seviyelerine yükselmiştir. Maden ithalatının toplam ithalattaki payı ise %1,50 ile %3 arasında olup son 10 yılda ortalama %2,5 seviyelerinde yer edinmiştir. Bununla beraber Ek-3e ve 3f'de görüldüğü gibi ihracatın ithalatı karşılama oranları da 1996'da %48'lerden başlayıp %90'lara kadar çıkmıştır. Son on yılda ise karşılama oranı ortalama %76'dır. Bu da göstermektedir ki sektör yüksek seviyeli bir performansla ihracat payını ithalat payından çok daha fazla artırmıştır. Ancak bu değerlere göre hala daha fazla ithalat yapıldığı gerçeği de ortadadır.

Bu ihracat ve ithalat rakamlarını oluşturan ve Ek-4'te listesi verilen maden gruplarına (Endüstriyel Hammaddeler, Doğal Taşlar ve Metalik Madenler ve Enerji Hammaddeleri) göre bir irdeleme yapmak gerçek durumun ne olduğu hakkında daha iyi bir fikir verir. Maden gruplarına göre ihracat değerlerini içeren Ek-3g ve Ek-3h incelendiğinde endüstriyel hammaddeler, 1996'da 202 milyon dolardan, 2023'te 1,19 milyar dolara (~ 5,9 kat artış), aynı yıllar için; doğal taşların ise 93 milyon dolardan 1,94 milyar dolara (~ 20,9 kat artış), metalik madenlerin 135 milyon dolardan 1,99 milyar dolara (~ 14,7 kat artış), enerji hammaddeleri ihracatının ise 1,16 milyon dolardan 137 milyon dolara (~ 118 kat artış) yükseldiği görülmektedir. En yüksek ihracat değerlerini de doğal taş ve metalik madenler sektörünün gerçekleştirdiği anlaşılmaktadır.

Bununla beraber maden gruplarına göre ithalat değerlerini içeren Ek-3i ve Ek-3j incelendiğinde endüstriyel hammaddeler, 1996'da 107 milyon dolardan, 2023'te 683 milyon dolara (~ 6,4 kat artış), aynı yıllar için; doğal taşların ise 19,7 milyon dolardan 95,8 milyon dolara (~ 4,9 kat artış), metalik madenlerin 139 milyon dolardan 1,22 milyar dolara (~ 8,8 kat artış) , enerji hammadde-

leri ithalatının ise 626 milyon dolardan 6 milyar dolara (~9,6 kat artış) yükseldiği görülmektedir. En yüksek ithalat değerlerini enerji hammaddeleri sektörünün gerçekleştirdiği anlaşılmaktadır. Maden gruplarına göre ithalatı karşılama oranları Ek-3g ve Ek-3i birbirine oranlanarak bulunursa Tablo 2'deki çarpıcı sonuçlar ortaya çıkacaktır. Enerji hammaddelerinde ihracatın karşılama oranı 1996 yılında %0,19'dan başlayıp günümüzde bu değer %2,26'lara tırmanmıştır ancak çok düşük olduğu gerçeğini değiştirmemektedir. Buna karşılık, tablodan görüldüğü gibi diğer madencilik gruplarında ihracatın ithalatı karşılama oranları birkaç yıl hariç %100'ün üzerindedir. Bu da göstermektedir ki aslında endüstriyel, doğal taş ve metalik maden grupları cari fazla oluşturmaktadır. Enerji hammaddelerindeki karşılama oranlarının düşüklüğü içinde bu husus kaybolmakta ve bahsi geçen bu 3 maden grubunun performansının gerçekte görülememesine yol açmaktadır. Buradan varılacak en önemli yargı endüstriyel, doğal taş ve metalik maden grupları halihazırda cari açık problemi yaşamadığı, aksine cari fazla vererek madencilik sektörünün GS-YH'ya pozitif etkisinin olduğu gerçeğidir. Bununla beraber mineral bazlı yapılan ihtiyaç analizlerinde bu katkının çok daha artırılabilirliği görülecektir. Buradan çıkarılacak başka bir yargı da ülkemizde enerji hammaddelerin (kömür, doğal gaz, jeotermal vb.) üretimini artırılarak enerji hammaddeleri ithalatının azaltılması ve böylece bu düşük karşılama oranı değerlerinin de yükseltilmesi gerekmektedir.

Jeopolitik kararlar gereği Avrupa ülkeleri doğal gaz erişiminde yaşanacak kesintileri göz önünde bulundurarak termik santralleri tekrar açmakta ve kömür madenciliği üretimini artıracak, önümüzdeki on yıllarda kömürden enerji üretimi için gerekli olan adımları atmaya başlamaktadır. Ülkemizdeki fosil yakıt üretiminin artırılması ve daha fazla üretim için hazırlık çalışmalarının hızla başlaması hem 12. Kalkınma Planı'nda belirtilen stratejik hedeflerin karşılanması için gereklidir hem de burada bahsedilen enerji hammaddelerinden kaynaklı cari açığın azaltılması açısından önemlidir.

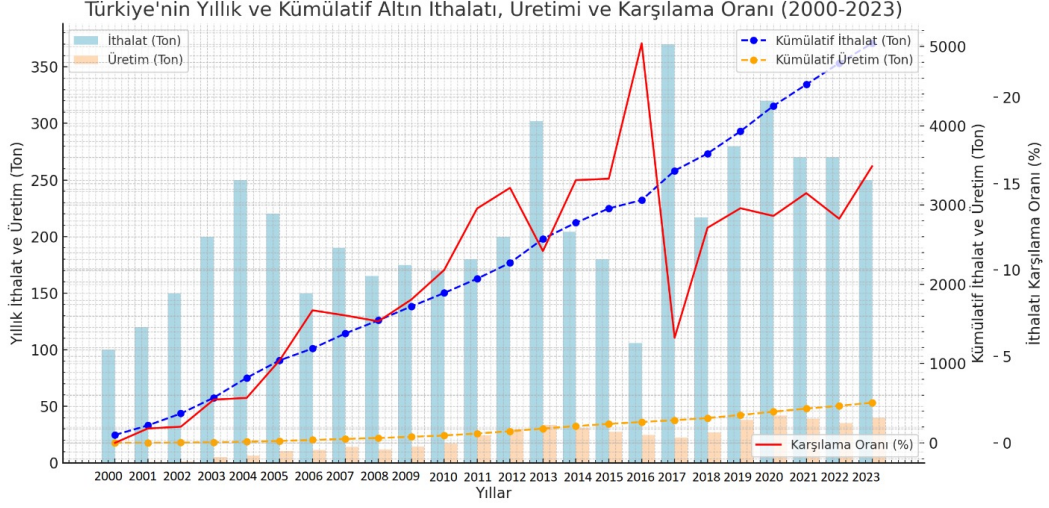
Ek olarak ülkemizde üretilen bu hammaddelerden uç ürünler elde edilerek katma değeri yüksek ürünlerin ihracat yapısını sağlayan bir sektör yapılanmasının hedeflenmesi de ihracat artışını dolayısıyla ihracatın ithalatı karşılayıcı bir rol üstlenmesini sağlayacak ikinci bir gereklilik olarak görülmektedir. Ek 4'te listelenen hammadde ve işlenmiş ürün ihracatındaki yüksek değerler de bunu doğrulamaktadır.

Tablo 2. Maden Gruplarına göre ihracatın ithalatı karşılama oranları (%)

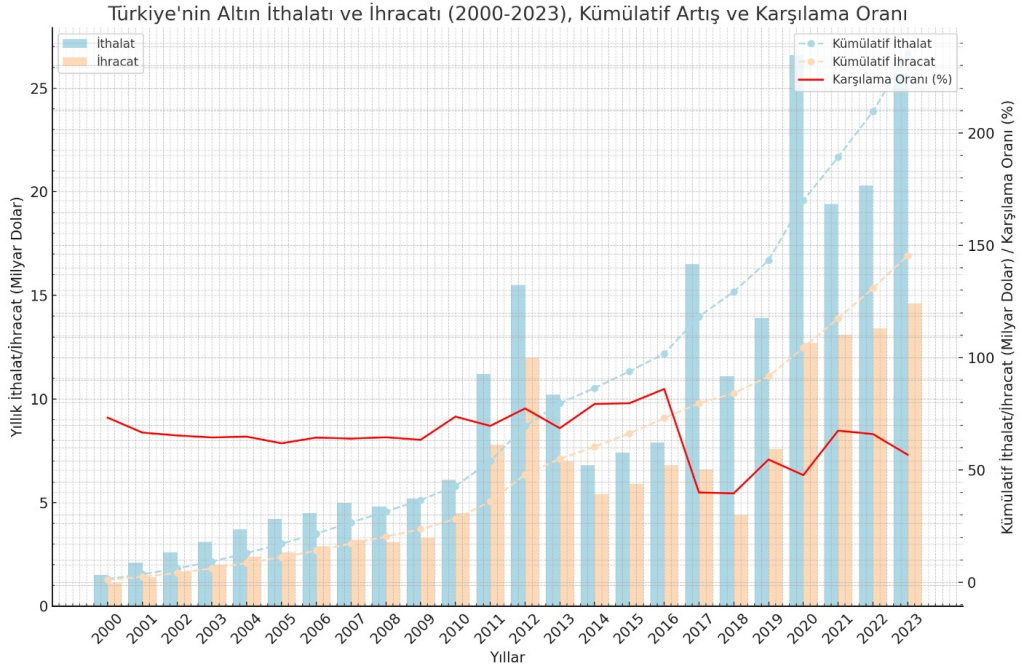
İhracat/ İthalat	ENDÜSTRİYEL HAMMADDELER	DOĞAL TAŞLAR	METALİK CEVHERLER	ENERJİ HAMMADDELERİ
1996	188.93	474.39	97.35	0.19
1997	138.01	383.74	105.03	0.27
1998	142.36	283.23	71.16	0.39
1999	206.36	373.09	104.80	0.55
2000	191.90	378.79	90.47	0.39
2001	241.25	965.40	79.83	1.21
2002	165.50	1214.54	57.55	0.27
2003	132.46	1399.13	57.85	0.21
2004	153.89	1312.19	85.66	0.26
2005	130.36	893.60	70.32	0.35
2006	134.86	695.22	82.71	0.23
2007	123.90	768.72	122.93	0.53
2008	102.20	826.59	122.83	1.01
2009	147.44	831.02	72.96	0.18
2010	137.39	894.83	128.76	0.27
2011	115.83	789.15	99.13	0.20
2012	162.34	996.53	110.46	0.15
2013	214.59	908.50	141.06	0.22
2014	204.58	885.93	121.38	0.32
2015	188.21	923.99	113.40	0.52
2016	180.93	890.11	121.51	0.32
2017	190.45	1139.67	125.04	0.36
2018	160.97	1828.28	104.59	0.58
2019	168.50	3255.16	100.57	0.27
2020	183.68	1986.04	111.74	0.55
2021	187.46	2364.82	95.88	1.05
2022	161.93	2277.99	131.53	2.03
2023	174.49	2028.45	162.82	2.27

Bu raporda bahsi geçen maden grupları (Ek-4) arasında değerli metal ve nadir element maden grupları bulunmamaktadır. Bunların arasında örneğin altın, cari açığa önemli bir nakdi yekûn oluşturan değerli metaldir ve ülkemizde son 20 yıldaki yaklaşık altın üretimi ve ithalattaki değişim, oluşan nakdi hacim TÜİK, Merkez Bankası ve Ticaret Bakanlığı istatistiklerine göre Şekil 2 ve 3'te özet ve yaklaşık olarak gösterilmektedir.

Şekil 2. 2000- 2023 Yılları Altın İthalatı (ton), Üretimi (ton) ve Karşılama Oranları

Şekil 3. 2000-2023 Yılları Altın İthalatı, İhracatı ve Kümülatif Artış ve Karşılama Oranları

Şekil 2'ye göre ülkemize son 10 yılda ortalama 250 ton altın ithal edilmiş ve bunun yanında da ortalama 30 ton altın üretimi yapılmıştır. 2000 yılından beri yapılan ithalat kümülatif olarak 5000 ton üzerinde, toplam üretim ise 500 ton civarındadır. Bu zaman aralığında ihtiyaç duyulan 5500 tonluk altın ihtiyacının ancak %10'u ülkemizde yapılan altın üretimi ile karşılanabilmiştir. Karşılama oranları yıllar içinde %20 ile %10 arasında değişmektedir.

İhtiyaç ithalatla karşılanmak durumunda olmamalı ve altın üretimimizin sürdürülebilir madencilik ilkeleri çerçevesinden artırılması, ihtiyacın ülkemiz kaynakları arasından daha fazla bir oranla karşılanmasını sağlayacak sürdürülebilir ve sorumlu madencilik girişimlerinin artırılması gerekmektedir. Bununla beraber Şekil 3'te hammadde olarak alınan altın işlenerek değerlendirildikten sonra ithalat ve ihracat arasında oluşan nakdi hacim görülmektedir. Buna göre altın ithalatı 2023'te 25 milyar dolar seviyelerine çıkmış son 10 yılda ortalama 15 Milyar dolar seviyelerindedir. İhracat ise 2023'te 15 Milyar dolara yaklaşmış son 10 yılda ortalama 9 Milyar dolar mertebelerinde, karşılama oranları da yaklaşık %60 civarındadır. Buna göre oluşan nakdi hacimde de ithalat ihracatın üzerindedir ve bu maden grubuna özel olarak bir cari açık söz konusu olduğunu göstermektedir. Enerji konusunda ithalat ve ihracat arasındaki karşılama oranları düşük olduğundan cari açığın artışına katkı sunan petrol doğalgaz ithalatı değerleri de konuyla doğrudan bağlantılı olduğundan üzerinde önemle durulması gereken verilerdir ve aynı şekilde nakdi hacim açısından bir irdeleme yapılırsa karşılama oranlarının çok daha düşük olduğu görülecektir. 6 Şubat 2023'te meydana gelen depremler ile; dünyanın oluşumu sırasında ülkemizin tektonik hareketleri ile oluşmuş jeolojik fay hatlarının harekete geçtiğinde hayatın nasıl alt üst edilebiliyor olduğuna acı verici bir şekilde şahit olunmuştur. Bununla birlikte oluşan 100 milyarlarca dolarlık ekonomik kayıp da tüm ülke olarak yıllarca yaşanılacak sıkıntılar ve ödenecek bedeller ile yaşanarak tecrübe edilecektir. Bu yüzden madenciliğin sağlayacağı cari fazlalar ile bu durumun düzeltilmesi mümkünken bir yandan da yıkılan ve yeniden inşa edilmesi gereken yerleşim yerlerimizin de öncekinden daha güvenli ve standartlara uygun şekilde iskanın gerçekleştirilmesi açısından kırmataş, doğaltaş madenciliğinde yapılacak potansiyel artışının önemi de ortadadır. Ülkemizde madencilik faaliyetleri Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı uhdesinde yürütülmektedir. Ancak enerji maliyetlerinin çok yüksek olması ve çok fazla ithalata bağımlı olmamızdan kaynaklı olarak, enerji başlığına çok daha fazla mesai ve kaynak ayrılmakta, tabii kaynaklarımıza belki de enerji konularında aşırı mesai harcamalarından mütevellit yeterli ilgi ve destek gösterilememektedir. Kamu eli ile çıkarılmaya başlanan ve katma değerinin yüksek olduğu düşünülen doğalgaz ve petrol, özel sektör aracılığı ile de altın madenciliği daha çok önemsenmekteymiş gibi görünmekte ve gündemi işgal etmektedir. Oysa dünyada ticareti yapılan 90 değişik madenin 70 çeşidi ülkemizde bulunmaktadır (TMSGR, 2020).

31.10.2023 tarihinde TBMM'de kabul edilen ve Ek-1 de verilen 12. Kalkınma Planı'nda (TBMM, 2023) belirlenen hedefler içinde; madencilik sektöründe günün koşullarına uygun mevzuat değişikliklerinin yapılacağı açıklanmıştı. Kalkınma planında temel sıkıntıların tam isabetli ve yerinde tespitler ile altı çizilmiş ve çözüme kavuşturulacağı hedefi ortaya koyulmuştur.

Ancak aradan geçen süreçte; özellikle Erzincan / İliç'te meydana gelen artık akması nedeni ile maden sektörü tekrar topyekün bir kara propaganda ile karşı karşıya bırakılmıştır. Kazanın madencilik faaliyetinden kaynaklı değil, tamamen iş güvenliği ile alakalı olduğu belirtilmektedir. Bu yüzden bu gibi kazaların madencilik sektörüne olan etkisinin ve madencilik öncesinde, sırasında ve sonrasında rehabilitasyon çalışmalarının da nasıl yapılması gerektiğinin de ortaya açıkça koyulması ve kamuoyunun doğru bilgilendirilmesi için ihtiyaç duyulan tedbirlerin alınması gerekmektedir. Bu gibi hususların da maden kanunu yeniden yapılandırılırken dikkatle ele alınması gereken önemli faktörlerden olduğu düşünülmektedir. Buradan hareketle ülkemiz kamu ve özel madencilik kuruluşlarının geliştirmiş olduğu programların (Örneğin Türmes, 2023, "Maden Hayattır") da kamuoyu ve yanlış algı oluşturulan üçüncü kişiler tarafından farkında olunacak şekilde yayılımının sağlanması gerekmektedir.

MADEN MEVZUATI DEĞİŞİKLİĞİNE YÖNELİK ÖNERLER

Planlanan maden mevzuatı değişikliğine yönelik önerilerimiz aşağıdadır;

1. 2018/8 Sayılı Cumhurbaşkanlığı (T.C. Cumhurbaşkanlığı Genelge 20180912-8, 2018) genelgesi ile oluşturulan Enerji Tabii Kaynaklar Bakanlığı Taşınmazlar Komisyonunun görevi olan güvenlik soruşturmalarının kapsamının geniş olması, bu komisyonun yetkisinin sınırsız olması ve süreç takviminin belirsiz olması en büyük sıkıntıyı oluşturmaktadır. Ayrıca her işlem için bu komisyona tabi tutulmak süreçleri oldukça uzatmakta ve belirsiz hale getirmektedir. Bu komisyonun görev, yetki ve sorumluluk alanının belirlenmesi gerekmektedir. Yatırımcı, plan yaptığında, belirsiz bir sürece elbette girmek istemeyecektir. Müracaat veya ihale yolu ile bir ruhsat sürecine girildiğinde; takvimin belirlenebilir olması, mevzuatta her şeyin yazılı olması ve arama süreci için almış olduğu risk maliyeti dışında bir maliyete girmeyeceğini bilmesi yatırımın önünü açacaktır.

2. 12. Kalkınma Planı (TBMM, 2023), Madencilik başlığı (Ek-1) altında belirtilen politika ve tedbirlerin hayata geçirilmesi yeterli olacaktır. Bu politikalardan; yeni bir maden kanununun hazırlanacağı ve izin süreçlerinin tek elden yönetileceği, izin süreçlerinde bürokrasinin azaltılacağı ile ilgili başlıklar öncelikle hayata geçirilmelidir. Şu ana kadar geçen süre içinde ve bundan sonra belirli periyotlarda; hangi politikaların hayata geçirildiği sorgulanmalı ve sonuçları somutlaştırılmalıdır.

3. Yapılacak mevzuat değişiklikleri; sadece enerji tabii kaynaklar bakanlığı aracılığı ile değil, konunun paydaşı tüm bakanlık kurumları, her maden grubundan temsilciler, Yetkili Tüzel Kişilikler (YTK) vb. meslek derneği veya vakıf temsilcileri, akademik uzmanların yer aldığı komisyon tarafından hazırlanması ve sektörün kanayan tüm yaralarına merhem olması sağlanmalıdır.

4. İlgili tüm kamu kurumlarına yapılacak başvuru ve izin işlemlerinin takvime bağlanması, bu takvim sürecinde işlemin sonuçlandırılmaması halinde ilgili kurum yetkililerine bir yaptırım uygulanması halinde işlemler daha hızlanacaktır. Ruhsat sahibi mevzuatta belirtilen süre içinde yükümlülüğünü yerine getirmediğinde, ruhsat iptaline kadar birçok yatırıma maruz kalırken, izin süreçlerinde ilgili kamu kurumlarında bir süre sınırlamasının olmaması ve yaptırım uygulanmaması süreci belirsiz hale getirmekte ve art niyetlere de açık hale getirmektedir. Yatırımcı; öngörülebilir bir ortamda, önünü görerek bir maden sahası ile ilgili çalışma başlattığında veya yatırım kararı aldığıda, bilimsel verilerle yürüteceği çalışmalar ile sahanın ekonomikliğini ve üretime geçebileceği tarihi ön görebilmelidir.

5. Tabii Kaynaklar Bakanlığı olarak yeni bir bakanlığın kurulması ile yer altı kaynaklarımızı tek elden yönetecek, tüm kamu kurumlarının koordinasyonunu sağlayacak, bir seferberlik ruhu ile hareket edecek, özel sektöre ivme kazandıracak ayrı bir yönetim birimi yapısının oluşturulması yerinde olacaktır.

6. Toplum bilgilendirecek, ön yargılardan kurtaracak, anti madencilik lobisinin içinde bulunduğu yanlışlığı ve haksızlığını ortaya çıkaracak bir düzeltme ve doğrulama programı oluşturulmalıdır. Bu program kapsamında; hem Millî Eğitim Bakanlığı aracılığı ile okullarda, hem Yüksek Öğretim Kurumu (YÖK) aracılığı ile üniversitelerde, hem de yetkili bakanlık aracılığı

ile yer altı kaynaklarımızın önemi hakkında bilgilendirme çalışmaları yapılmalı, görsel iletişim materyalleri hazırlanıp ilgili platformlarda sosyal medya kanalları vasıtasıyla sunulmalıdır. Madenlerin tüm sektörlerin hammadde kaynağı ve hayatımızın her alanında oldukları, gelişmiş ülkelerdeki uygulamaları ile anlatılmalıdır. Turgut, (2021)'de "İnsanı Maden Yaşatır" kitabında yapılan tespitler ve insanlığın madene ne kadar bağımlı olduğunu gösteren bilgi ve belgeler (Ek-2) önem arz etmektedir. Madencilik faaliyetlerinin çevre düşmanlığı olmadığı aksine daha yaşanılabilir bir çevre yaratılabildiği, insan sağlığı ve iş güvenliğine tehdit oluşturmadığı aksine güvenli ve standartlara uygun yaşamın anahtarı olduğu, gerekli önlemler ve denetimler ile uluslararası standartlarda üretim yapılabileceği, sorumlu ve sürdürülebilir madencilik faaliyetleriyle madenciliğin günün koşullarına uygun faaliyetlerle gerçekleştirilebileceği tüm toplum tarafından kabul edilir, kabul görür bir duruma getirilmelidir.

Bu kapsamda madencilikle ilgili kanun ve ilgili yönetmeliklerde yapılması gereken değişiklik önerileri de aşağıda ve eklerde listelenmiştir.

ÇED Yönetmeliği Ek2 Listesinde Yer Alan Projeler İle İlgili Proje Tanıtım Dosyası Sürecinin Taşra Teşkilatları Tarafından Uygulanmasına Yönelik Öneri

(Proje Tanıtım Dosyası - ÇED Gerekli Değildir Kararı) (Valilik Süreci)

- 3 işgünü sonrası için yer görme dilekçesi (Mevcut Durumda 5 iş günü)
- Dosya hazırlık ve sunma aşaması
- 5 işgünü format yönünden inceleme süresi (Yedek Personel ataması yok, Bakanlıktaki gibi yedek personel ataması olması gerekir) (Mevcut durumda süre yok)
- Dosya İnceleme Süresi 5 işgünü (Mevcut durumda süre yok)
- Kurum görüşleri (Maksimum 20 işgünü olmalıdır. Danıştay Kararı mevcut) (Mevcut durumda süre kısıtlaması yok)
- Eksiklik Süreci 5 işgünü (Mevcut durumda 2 ay)
- Dosya yüklendiği gibi onay süreci (Mevcut durumda süre kısıtlaması yok).
- ÇED Gerekli Değildir Kararının dağıtımlı yazı ile gönderimi 3 işgünü (Mevcut durumda süre yok).

ÇED Yönetmeliği Ek1 Listesinde Yer Alan Projeler İle İlgili ÇED Raporu Sürecinin Bakanlık (Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği) Tarafından Uygulanmasına Yönelik Öneri

(ÇED Raporu - ÇED Olumlu Kararı) (Bakanlık Süreci)

- 3 işgünü yer görme dilekçesi (Mevcutta 5 işgünü)
- 5 işgünü içinde format yönünden dosya incelemesi (Mevcutta 15 iş günü).
- 15 iş günü sonrası için Halkın Katılımı Toplantısı tarihi belirlenir (Mevcutta 25 işgünü).
- Kurum görüşleri normalde 22-23 kurum olacak şekilde yapılmaktadır ancak bunu yeni bir düzenleme ile 1/25.000 ölçekli ve/veya 1/100.000 ölçekli Çevre Düzen Planlarında ilgili Alanları kapsayacak şekilde Kurum görüşü sorularak en önemli süreç kısıtlaması planlanabilir (Mevcutta 23 Kurum görüşü, yeni düzenleme ile istenilecek en fazla 4-5 Kurum Görüşü olacak)

- Toplantıdan 10 gün öncesi yerel ve ulusal basın ilanları verilebilmelidir. Bunlar ÇED Sistemine yüklenir. Halkın Katılımı Toplantıları komple sistemden kaldırılmalıdır (Mevcutta yerel ve ulusal basın ilanları süreci 1 ay sürmektedir).
- 10 işgünü içerisinde harç ücretleri yatırılarak dekont sisteme yüklenir (Mevcutta 30 gün).
- Format verilerek ÇED Raporu hazırlanır 5 işgünü (Mevcut durumda süre yok).
- 5 işgünü format incelemesi yapılır (Mevcut durumda 15 işgünü).
- Eksiklik bildirim yapılarak, 20 işgünü içerisinde eksikliğin giderilmesi istenir (Mevcut durumda eksiklik süreci 2 ay).
- İnceleme Değerlendirme Komisyon toplantı Tarihi verilir 10 işgünü içerisinde (Mevcut durumda 30 gün sonrasına verilmektedir).
- 15 işgünü rapor düzeltme süresi verilerek Bakanlık; gürültü, toz vb. hesapların güncellenmesini isteyebilir.
- İnceleme Değerlendirme Komisyonu öncesi 30 günlük süre içerisinde 2. Kez kurum görüşleri istenerek, toplantıya ilgili kurumlar davet edilir (Bunun tamamıyla ÇED Sürecinden kaldırılması gerekmektedir çünkü aynı proje kapsamında kurumların sürekli değişiklik gösteren görüşleri süreci sabote etmek dışında bilimsel ve teknik olarak hiçbir işe yaramamaktadır).
- Bakanlıkça nihai edilen dosya askı sürecine geçmelidir (Mevcut durumda 10 işgünü).
- Muhtar, Belediye ve Kaymakamlıklardan “Bizim (Kurumumuz) açımızdan sıkıntı yoktur” şeklinde yazı alınmadığı sürece ÇED Rapor Süreci sonlandırılmamaktadır (Siyasetin, Bürokrasinin ve Mahalle baskısının Madencilik faaliyetleri gibi ülkemiz için en önemli sektör grubunun önünü açabilmek adına ÇED Sürecinden tamamen kaldırılması gerekmektedir).
- İDK Toplantılarında genellikle bir kurumun görüş bildirmemesi durumunda Bakanlık süreç durdurma işlemini başlatmaktadır ve bu durum bütün sürecin sil baştan başlaması anlamına gelmektedir. Oysa yasal 1 aylık süre zarfında bildirilmeyen kurum görüşü kesinlikle olumlu görüş olarak değerlendirilmelidir. (Dayanak: Danıştay Kararı, bu durum kökten kaldırılmalıdır.)
- ÇED Olumlu Belgesinin dağıtım şekliyle gönderilmesi.

GSM (İşyeri Açma ve Çalışma Ruhsatı) İzin Süreçlerinin Değerlendirilmesine Yönelik Öneri

A) Büyükşehirler için; (30 ilde) doğrudan Ruhsat İşlemleri Büyükşehir Belediyelerine bağlı. Belediyeler aracılığı ile düzenleniyor (Büyükşehir Kanunu gereği.)

B) Diğer İller İçin (51 İl de) Mücavir Alan Sınırları içerisinde Belediyeler, dışında kalan alanlarda ise İl Özel İdare Genel Sekreterlikleri tarafından verilmektedir.

- Bu durum sınırların çakışması ile birlikte birçok parselde Belediye ve Özel İdarenin görevinin suistimal edilmesine sebebiyet vermektedir.
- Bütünşehir Yasasının çıkarılması 51 vilayetimiz için oldukça önemlidir. Aksi takdirde yetki karmaşası ile bürokratik engeller oldukça uzun bir süre devam edecektir.
- GSM Ruhsat Başvuru süreçlerinde ülke genelinde başvuru şekli, istenilen evraklar, değerlendirme süreçleri, kurum görüşleri, harç ücretleri gibi birçok unsur belirsiz bir şekilde yürütülmektedir.
- Bu durumu ortadan kaldıracak bir taslak modelin oluşturularak ülke genelinde uygulama ile buluşturulması, bürokratik birçok engelin kısa sürede ve daha az muhatap ile çözülebilmeye olanak sağlayacaktır.

- 22-23 kuruma gereksiz bir görüş sorma süreci ÇED Sürecinde olduğu gibi aynı şekilde GSM Ruhsat sürecinde de yer almaktadır.
- Bu durum Çevre Düzen Planında yer alan kısımlar için ilgili kurumların muhatap alınması ile birkaç kuruma kadar düşürülür ve gereksiz kurum görüşleri ile yatırımcı meşgul edilmemiş olacaktır.
- Halk Sağlığı ekipleri tarafından gelişmiş güzel Sağlık Koruma Bandı bölgesinin lüzumsuz büyüklükte alan kapatmasının önüne geçilmelidir. Standart oluşturulmalıdır.

TÜRKİYE MADENCİLİK MEVZUATI VE REFORM ÖNERİLERİ

Madencilik sektörü, Türkiye'nin ekonomik kalkınması, enerji güvenliği ve uluslararası rekabet gücü açısından stratejik bir öneme sahiptir. Ülkemizin zengin yer altı kaynakları, doğru politikalar ve mevzuat reformları ile değerlendirilerek hem ekonomik büyümeye hem de çevresel sürdürülebilirliğe katkı sağlayabilir. Ancak mevcut mevzuat ve idari süreçlerdeki aksaklıklar, sektörün büyümesini ve yatırımcıların güvenini olumsuz yönde etkilemektedir. Bu makalede, madencilik mevzuatındaki sorunlar ve çözüm önerileri detaylı bir şekilde ele alınmaktadır.

1. Türkiye Madencilik Sektörünün Mevcut Durumu

Türkiye, Dünya genelinde maden çeşitliliği açısından sekizinci sırada yer almaktadır. Bor rezervlerinde lider konumda olan ülkemiz; enerji hammaddeleri, stratejik hammaddeler, endüstriyel hammaddeler, metalik cevherler, nadir toprak elementleri ve diğer değerli mineraller açısından da önemli bir potansiyele sahiptir. Ancak bu potansiyelin ekonomiye katkısı, mevzuat kaynaklı engeller, izin süreçlerinin uzunluğu ve yatırımcılar için öngörülebilirlik eksikliği nedeniyle sınırlı kalmaktadır. Madencilik sektörünün Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYH) içindeki payı %1,3 düzeyindedir; bu oran, gelişmiş ülkelerde %6 ila %14 arasında değişmektedir. Sektörün potansiyelini tam anlamıyla kullanabilmesi için kapsamlı bir yol haritasına ihtiyaç duyulmaktadır.

2. Mevzuatın Güncellenmesi ve İdari Süreçlerin İyileştirilmesi

Madencilik sektörünü düzenleyen mevcut mevzuat, hızla değişen ihtiyaçlara ve sektör dinamiklerine yanıt vermekte yetersiz kalmaktadır. Özellikle Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED) süreçleri ve ruhsat izin prosedürleri, yatırım süreçlerini uzatmakta ve belirsizlik yaratmaktadır. Bu sorunları çözmek için aşağıdaki reformların gerçekleştirilmesi önerilmektedir:

a) ÇED Süreçlerinin Hızlandırılması:

- Proje tanıtım dosyası süreçlerinde kesin süreler belirlenmelidir.
- Halkın katılımı toplantılarının kaldırılarak, teknik ve bilimsel uzmanlardan oluşan bir kurulun karar mekanizmasında etkin rol alması sağlanmalıdır.
- ÇED sürecinde gereksiz kurum görüşleri azaltılmalı ve karar süreçleri sadeleştirilmelidir.

b) Ruhsat İzin Süreçlerinin Kolaylaştırılması:

- Tüm izin ve başvuru süreçleri tek bir kamu kurumu tarafından koordine edilmelidir.
- İzin süreçlerinde belirli sürelerde sonuç alınmaması durumunda otomatik onay mekanizması getirilmelidir.

c) **Yeni Bir Madencilik Bakanlığının Kurulması:** Madencilik ve enerji başlıklarının ayrılması, yer altı kaynaklarının daha etkin yönetimini sağlayacak ve sektörel koordinasyonu artıracaktır. Bu, bürokrasiyi azaltarak özel sektör yatırımlarını teşvik edecektir.

3.Çevresel ve Sosyal Sorumluluk Uygulamaları

Madencilik sektörünün çevreye duyarlı ve toplumsal beklentilere uygun bir şekilde faaliyet göstermesi, sektörün sürdürülebilirliği için önemlidir. Çevresel rehabilitasyon projeleri ve toplumsal farkındalık çalışmaları bu noktada öne çıkmaktadır:

- **Rehabilitasyon Çalışmaları:** Maden sahalarının kapatıldıktan sonra doğal ekosisteme kazandırılması için kapsamlı planlar hazırlanmalı ve uygulama süreçleri denetlenmelidir. TÜRMES Projesi gibi örnek uygulamalar yaygınlaştırılmalıdır.
- **Toplumsal Farkındalık:** Millî Eğitim Bakanlığı ve Yükseköğretim Kurulu (YÖK) aracılığıyla, yer altı kaynaklarının önemi konusunda eğitim programları geliştirilmelidir. Ayrıca sosyal medya ve iletişim kanalları üzerinden madenciliğin stratejik önemini vurgulayan kampanyalar düzenlenmelidir.

4.Teşvik ve Finansman Modelleri

Madencilik sektörü, yüksek yatırım maliyetleri ve uzun geri dönüş süreleri nedeniyle özel teşviklere ihtiyaç duymaktadır. Bu teşviklerin sağlanması, sektöre ivme kazandırabilir:

- **Vergi İndirimleri ve Devlet Teşvikleri:** Ruhsat bedelleri, devlet hakkı gibi mali yükümlülüklerde iyileştirmeler yapılmalıdır.
- **Düşük Faizli Krediler:** Uzun vadeli ve düşük faizli finansman modelleri geliştirilmeli, girişimciler için finansal riskler azaltılmalıdır.
- **Ar-Ge Desteği:** Katma değerli ürün üretimine yönelik araştırma ve geliştirme faaliyetleri teşvik edilmelidir.

6.Yerli ve Milli Teknoloji Geliştirme

Türkiye'nin madencilikte dışa bağımlılığını azaltmak ve sektörün küresel rekabet gücünü artırmak için yerli teknolojilerin geliştirilmesi kritik öneme sahiptir. Özellikle nadir toprak elementleri, metalik cevherler, kıymetli mineraller ve enerji hammaddelerinde ileri teknolojilerin kullanımı desteklenmelidir.

7.Hukuki ve Yönetmelik Reform Önerileri

Madencilik Kanunu, günümüz koşullarına uygun şekilde yeniden düzenlenmeli ve aşağıdaki hususları içermelidir:

- İzin süreçlerinin hızlandırılması ve bürokrasinin azaltılması.
- Madencilik faaliyetleri ile ilgili sınıflandırmaya bakılarak Nadir toprak elementleri, metalik cevherler, kıymetli mineraller ve enerji hammaddeleri gruplarında yer alan önemli madenler için Bakanlık Kamu Yararı Kararı doğrudan Ruhsat İzinleri aşamasında Arama faaliyetlerinden olumlu sonuç alınmasına müteakip verilmesi.
- Madencilik faaliyetlerinin çevresel etkilerini minimize etmek için uluslararası standartların uygulanması.

TÜRK MADENCİLİĞİ ÜZERİNE FİKİRLER VE SONUÇ ÖZETİ

Madencilik sektörü, Türkiye'nin ekonomik büyüme ve kalkınma hedeflerine ulaşmasında önemli bir role sahiptir. Ancak bu potansiyelin hayata geçirilebilmesi için yapısal reformlara ihtiyaç duyulmaktadır. Çevresel ve sosyal sorumluluk uygulamalarının artırılması, yatırımcı dostu teşvik politikalarının hayata geçirilmesi ve yerli teknoloji geliştirme stratejilerinin uygulanması, sektörün sürdürülebilir büyümesine katkı sağlayacaktır. Bu reformlar, yalnızca sektörü güçlendirmekle kalmayacak, aynı zamanda ülkemizin Sanayi Sektörü Hammaddelerinde ve Enerji Sektörü Hammaddelerinde dışa bağımlılığını azaltarak cari açık problemini çözmeye noktasında da önemli bir adım olacaktır.

Madenciliğin tek bir bakanlığa bağlı olarak bu konuda zengin kaynaklara sahip ülkeler gibi bir Maden Bakanlığı kurulması elzemdir. Yerli ve milli üretimin temel taşı olan yerli hammaddenin çıkış noktası olan madenlerin en büyük problemi 8'e yakın bakanlıktan ayrı ayrı alınan izinler doğrultusunda sürecin uzamasıdır.

Sürdürülebilirlik ve Çevresel Etkiler

Yenilenebilir Enerji Entegrasyonu: Maden işletmelerinde enerji tüketimini azaltmak ve karbon ayak izini düşürmek için güneş ve rüzgar enerjisi gibi yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımı yaygınlaştırılmalıdır.

Su Yönetimi: Su kaynaklarının verimli kullanımı ve kirlenmenin önlenmesi için kapsamlı su yönetimi planları hazırlanmalı, su geri dönüşümü ve arıtma tesisleri kurulmalıdır.

Biyçeşitlilik Koruma: Maden işletmelerinin biyolojik çeşitliliğe olan etkileri minimize edilmeli, doğal yaşam alanlarının korunması için gerekli önlemler alınmalı ve rekabetçi ihracat için biyoçeşitlilik sertifikasyonları alınmalıdır.

Atık Yönetimi: Maden atıklarının güvenli bir şekilde depolanması ve bertaraf edilmesi için modern tesisler kurulmalı, atıkların geri dönüşümü ve değerlendirilmesi teşvik edilmelidir.

Toplumla İlişkiler: Yerel halkın katılımı ile sürdürülebilir kalkınma projeleri geliştirilmeli, çevresel etkilerin azaltılması için toplumsal farkındalık yaratılmalıdır.

Teknolojik Gelişmeler ve Verimlilik

Dijital Dönüşüm: Yapay zeka, büyük veri analitiği ve otomasyon gibi teknolojilerin madencilik süreçlerine entegre edilerek verimlilik artırılmalı, maliyetler düşürülmeli ve iş güvenliği sağlanmalıdır.

Otonom Sistemler: Otonom araçlar ve uzaktan kumandalı sistemlerin kullanımı ile riskli işlerin otomatize edilmesi ve iş kazalarının önlenmesi sağlanmalıdır.

Yeni Nesil Maden Arama Teknikleri: Jeofizik ve jeokimyasal yöntemler gibi yeni nesil arama tekniklerinin kullanımı ile daha hızlı ve doğru bir şekilde yeni rezervler keşfedilmelidir.

Değer Zinciri Entegrasyonu

Yerli İmalat: Madenlerin yerli olarak işlenmesi ve yüksek katma değerli ürünlere dönüştürülmesi için teşvikler verilmeli, böylece ülke ekonomisine daha fazla katkı sağlanmalıdır.

Araştırma ve Geliştirme: Üniversiteler, araştırma kurumları ve özel sektör işbirliği ile yeni teknolojilerin geliştirilmesi ve madenlerin değerlendirilmesine yönelik Ar-Ge çalışmalarına destek verilmelidir.

Bu öneriler, Türkiye’de madencilik sektörünün daha sürdürülebilir, verimli ve rekabetçi hale gelmesine katkı sağlayabilir. Ancak bu önerilerin uygulanması için uzun vadeli bir strateji ve güçlü bir siyasi irade gerekmektedir.

Türkiye’de madencilik sektörünün geleceği hem ülkenin doğal kaynak potansiyeli hem de küresel enerji geçişi ve teknolojik gelişmeler gibi birçok faktöre bağlı olarak şekillenecektir. Bu konuda bazı tahminlerde bulunmak mümkündür.

Sürdürülebilirliğin Artması: Çevresel düzenlemeler: Küresel ısınma ve çevresel kaygılar nedeniyle madencilik faaliyetlerinde çevresel etkilerin azaltılmasına yönelik daha sıkı düzenlemeler getirilecektir.

Teknolojik çözümler: Maden işletmelerinde su tüketimini azaltan, atık miktarını düşüren ve enerji verimliliğini artıran yeni teknolojilerin kullanımı yaygınlaşacaktır.

Toplumsal kabul: Maden projelerinin hayata geçirilmesi için yerel halkın katılımı ve desteği daha da önemli hale gelecektir.

Teknolojik Dönüşüm: Otomasyon ve yapay zeka: Maden ocaklarında otonom araçlar ve yapay zeka destekli sistemlerin kullanımıyla iş güvenliği artacak ve verimlilik yükselecektir.

Veri analitiği: Büyük veri analitiği sayesinde maden yataklarının daha doğru ve hızlı bir şekilde keşfedilmesi mümkün olacaktır.

Yeni malzemeler: Pil teknolojileri, elektrikli araçlar ve yenilenebilir enerji kaynakları gibi alanlarda kullanılan yeni malzemelerin üretimi için madencilik sektörünün önemi artacaktır.

Değer Zinciri Entegrasyonu:

Yerli işleme: Türkiye’de bulunan madenlerin yerli olarak işlenmesi ve yüksek katma değerli ürünlere dönüştürülmesi için teşvikler artacaktır.

Ar-Ge yatırımları: Yeni maden teknolojileri ve ürünlerinin geliştirilmesi için araştırma ve geliştirme yatırımları desteklenecektir.

Küresel Trendlere Uyum:

Elektrikli araçlar: Elektrikli araçların yaygınlaşmasıyla birlikte batarya üretiminde kullanılan litium, kobalt gibi kritik minerallere olan talep artacaktır.

Yenilenebilir enerji: Güneş panelleri, rüzgar türbinleri gibi yenilenebilir enerji sistemlerinin üretimi için kullanılan nadir toprak elementlerine olan ilgi büyüyecektir.

Sürdürülebilir üretim: Tüketicilerin çevre dostu ürünlere olan talebi artmasıyla birlikte, sürdürülebilir üretim yapan maden şirketlerine olan ilgi artacaktır.

Türkiye'nin Potansiyeli

Türkiye'nin sahip olduğu zengin maden çeşitliliği, sektörün geleceği için önemli bir avantaj sağlamaktadır. Özellikle bor, krom, bakır gibi madenlerde Türkiye dünyada önemli bir konuma sahiptir. Bu potansiyeli değerlendirmek için;

Sektörel politika: Madencilik sektörüne yönelik uzun vadeli ve sürdürülebilir bir politika geliştirilmelidir.

Yatırım ortamı: Yabancı yatırımcıları çekecek bir yatırım ortamı oluşturulmalıdır.

Eğitim ve istihdam: Sektörün ihtiyaç duyduğu nitelikli iş gücünün yetiştirilmesi için eğitim programları geliştirilmelidir.

Sonuç olarak, Türkiye'de madencilik sektörünün geleceği, sürdürülebilirlik, teknoloji ve küresel trendler doğrultusunda şekillenecektir. Türkiye'nin sahip olduğu zengin maden potansiyelini doğru şekilde değerlendirerek bu alanda önemli bir oyuncu haline gelmesi mümkündür.

EKLER

- ÇED Yönetmeliği Ek 1 Listesindeki Madencilik alan sınırı II. Grup için 25 hektar, IV. Grup için 100 hektara çıkarılmalı ve bir defaya mahsus aynı oranda kapasite artışı olabilmelidir.
- Danıştay'ın Kurum Görüşleri ve ÇED Kararlarına, Bakanlık ve Taşra Teşkilatlarındaki personellerin zorunlu olarak uyması gerektiği konusunda bakanlıkça tenkitli dağıtım yazınının yazılması gerekmektedir.
- ÇED Rapor süreçlerindeki halkın katılımı toplantıları tamamen mevzuattan kaldırılmalıdır. Sektörler ile ilgili karar vericiler teknik donanımına sahip kurum ve özel sektör çalışanları olmalıdır.
- Hazırladığımız ÇED Süreçleri bakanlık ile masaya yatırılarak iş dünyasının zaman kayıplarını ortadan kaldıracak şekilde yeni model olarak güncellenmelidir.
- ÇED Kararları aşamasında gereksiz kurum görüşlerinin Bakanlık ve Taşra teşkilatları tarafından sorulmaması için personellere ÇDP'ye uygun görüş sormayanlar hakkında idari yaptırım yapılacağı şeklinde tenkitli yazının Bakanlıkça yazılması gerekmektedir.
- ÇED Sürecinde Muhtar, Kaymakam ve Belediyelere Dosyayı nihai etme sürecinde görüş sorulması tamamen kaldırılmalıdır.
- Ülkemizdeki 51 Şehir için Bütünşehir Yasası çıkarılmalıdır.
- GSM sürecinde sorulan kurum görüşlerinin sayısı da ÇDP'ye uygun olarak kısıtlanmalıdır.
- Mera ve Orman vasıflı arazilerde Madencilik faaliyetlerinin ön arama ve detay arama dönemlerini de kapsayan yol, elektrik vb. gibi işlemler sadece başvuru dilekçesi ve ortalama alanlar için ödenecek makul bedeller ile nihai edilmelidir.
- Orman izinleri kapsamında mevzuattan kapalı alanlar ibaresi tamamen kaldırılmalıdır.
- Tarım arazileri ile ilgili madencilik faaliyetlerinde istenilen Kamu Yararı Kararı ibaresi yönetmelikten kaldırılmalıdır.
- Orman İzinleri ilgili Bölge Müdürlükleri tarafından verilmelidir. Burada yaşanan zaman kayıpları madencilik faaliyetlerini en çok etkileyen süreçler arasında yer almaktadır.
- Ruhsat Hukukunun Korunumu Hakkında İyileştirme çalışmaları yapılmalıdır.
- İzin Süreçleri hakkında sürelerin kısaltılması kapsamında iyileştirme çalışmaları yapılmalıdır.
- Madencilik faaliyetleri kapsamında uygulanan cezalar ve idari yaptırımlar ile ilgili düzenleyici çalışmalar yapılmalıdır.

- Ruhsat Bedelleri, Orman- Mera Bedelleri, Devlet Hakkı Bedelleri ile ilgili Madenci lehine indirimler konusunda iyileştirmeler yapılmalıdır.
- Ar-ge ve Teşvik kapsamında finansmana erişim ile ilgili iyileştirmelerin yapılması gerekmektedir.

Genel Hususlar;

12. Kalkınma Planı (12.KP) kapsamında madde numaralarına atıf yapılarak gerçekleştirilmesi gereken hususlar aşağıda listelenmiştir.

Madencilığe karşı kasıtlı olarak oluşan kara propagandaya karşı gerçekleri ortaya koyacak sosyal medya ekipleri kurulmalıdır. Bu ekipler yaşamımızın devamı için madencilğin vazgeçilemez olduğunu vurgulayan kısa sosyal medya içerikleri üreterek sosyal medya hesaplarından kamu ile paylaşmalıdır. Üniversiteler, sivil toplum örgütleri, kamu kuruluşları ve özel şirketler periyodik bilgilendirme çalışmalarını da içeren ve bu konuda mevcut birikimi ortaya koyan sempozyum, toplantı vb. birliktelikler oluşturmalıdır. Bunun için kamu, sivil toplum örgütleri, özel kuruluşlar ayrı ya da birlikte çalışan bir ekip kurarak ve bu ekibin hedefleri, vizyonu, misyonunu belirleyerek bir an önce faaliyete geçirmelidir.

Çok kazanç az maliyet prensibi ile kara düzen madencilik faaliyetleri ile doğayı tahrip edip madencilik karşıtı lobilere malzeme hazırlayanları en aza indiren düzenlemelere gidilmeli ve projesine, mevzuata uygun madencilği layığıyla yapan şirketlere bu durumun zarar vermesinin mevzuatta yapılacak düzenleme ve iyileştirmelerle engellenmesi gerekmektedir.

Finans sektöründe kullanılan “kredi notu” benzeri bir sistemin madenciler için de geliştirilmesi (madenci liyakat sistemi) ile faaliyetlerini tüm kurallara uygun olarak yapan madencilere başvurularının kısa zamanda sonuçlandırarak bir sürdürülebilir madencilik yapısının oluşturulması yolunu açacaktır (12.KP 600, 600.1, 600.2, 603). Madencilik yatırımlarının geri dönüşünün uzun süre alması sebebiyle yatırım yapanlara özel teşviklerin (düşük faizli, uzun süreli krediler, vergilendirme oranlarının düşürülmesi, üret ve öde seçeneği) uygulanması gerekmektedir (12. KP 598, 598.1, 598.2).

Arama faaliyetlerinin sistematikleştirilmesi gerekmektedir (12.KP 595.1, 602.1). Enerji hammaddeleri ithalatı büyük bir cari açık oluşturduğundan ülkemizde enerji hammaddeleri (kömür, doğal gaz, jeotermal vb.) üretimi artırılmalıdır (12.KP 596).

Mineral bazlı arz/talep dengesini gözeten ihtiyaç analizleri yapılarak üretilip satılan mineralin gerçek değerinde alınıp satıldığı bir ticaretin yapılması gerekmektedir. Bununla beraber artırılabilir potansiyele sahip maden grupları belirlenmeli ve bunların artışının sağlanması için gerekli hukuki iyileştirmeler ve teşviklerin planlanması gerekmektedir (12.KP 598.2, 595, 595.1) .

Ülkemizde üretilen hammaddelerden uç ürünler elde edilerek katma değeri yüksek ürünlerin ihracat yapısını sağlayan bir sektör yapılanması gerekmektedir (12.KP 601, 601.1, 601.2, 601.3, 601.4, 6

Ek-1 12. Kalkınma Planı Madencilikle İlgili Hususlar

3.2.3.7. Madencilik**a. Amaç**

594. Madencilik faaliyetlerinin bütünlük bir yönetim sistemi ve sürdürülebilir kalkınma ilkeleri çerçevesinde yürütülerek sektörde yatırım ortamının iyileştirilmesi, yurtiçi aramaların artırılması suretiyle ülkemizin maden, jeotermal kaynak, petrol ve doğal gaz potansiyelinin tespit edilmesi, madenlerin işlenerek ara ve uç ürünlere dönüştürülmesi yoluyla katma de-

den kanunu hazırlanacak ve arama faaliyetleri kamu yararına faaliyet olarak tanımlanacaktır.

595.2. Tüm tabii kaynak yönetim sistemlerinin birbiriyle uyumlu bir kurumsal yapılanmaya kavuşturulmasını teminen orman, su, maden, jeotermal, petrol ve doğal gaz gibi tabii kaynak alanlarında izin süreçlerinin tek elden yönetilebilmesi ve bürokratik süreçlerin azaltılması için üst düzeyde kurumsal mekanizma oluşturulması sağlanacaktır.

596. Enerjide dışa bağımlılığın ve cari açığın azaltılmasını teminen başta linyit olmak üzere jeotermal ve kaya gazı gibi yüksek potansiyeli bulunan yerli kaynaklara yönelik arama, üretim ve Ar-Ge faaliyetleri artırılabilecektir.

596.1. Kaya gazı ve metan gazı gibi konvansiyonel olmayan kaynaklara yönelik araştırma faaliyetleri yürütülecek, bitümlü şeylden sentetik petrol üretimine yönelik çalışmalara devam edilecektir.

596.2. Jeotermal kaynaklarımızın aranması ve işletilmesine yönelik faaliyetler artırılabilecektir.

596.3. Maden işletmelerinde verimlilik artışı, dijitalleşme ve otonom üretim projeleri desteklenecek ve yaygınlaştırılacaktır.

597. Sürdürülebilir kalkınma ilkeleri çerçevesinde madencilik sektörünün çevre ve iş güvenliği mevzuatına uyumu geliştirilecektir.

ğerin artırılması, hammadde arz güvenliğinin sağlanması ve dışa bağımlılığın azaltılması temel amaçtır.

b. Politika ve Tedbirler

595. Güncel ihtiyaçlar çerçevesinde madencilik sektörünü etkileyen mevzuata ilişkin kapsamlı bir çalışma yapılarak yatırım güvencesi artırılacak ve yatırım ortamı iyileştirilecektir.

595.1. Her bir maden grubunun özelliklerini ve ihtiyaçlarını gözetecek şekilde yeni bir ma-

597.3. Maden atık, artık ve pasa envanteri çıkarılacak, bunlarda yer alan değerli elementlerin ve madenlerin potansiyeli belirlenecek ve değerlendirilmelerine yönelik projeler geliştirilecektir.

597.4. Madencilik faaliyetlerinin öncesinde ve sonrasında çevresel parametrelerin tespiti ve oluşabilecek sorunların önlenmesine yönelik bilimsel çalışmalar yürütülecektir.

597.5. Ulusal Maden Rehabilitasyon Bilgi Sistemi kurulacak, başarılı rehabilitasyon ve sosyal sorumluluk projelerinin tanıtımı yapılacak, rehabilitasyon uygulamalarının etkinliği artırılabilecektir.

598. İzin süreçlerinde bürokrasi azaltılacak yatırım güvencesi artırılabilecektir.

598.1. Madencilik faaliyetlerinde izin, ruhsat ve lisans işlemlerinin elektronik ortamda gerçekleştirilmesine yönelik altyapı geliştirilecektir.

598.2. Yatırım güvencesini sağlamaya yönelik izin süreçleri basitleştirilerek yatırım süreçleri hızlandırılacak ve yatırımcı üzerindeki idari ve mali yükler azaltılacaktır.

599. Ülkemizde yer alan stratejik ve kritik hammaddelerin tespiti ve bunların yönetimi konusunda strateji oluşturulacaktır.

597.1. Çevre ve iş güvenliği mevzuatına uyum bilinci artırılabilecektir.

597.2. Eğitim ve sertifikasyon çalışmalarına devam edilecek, iş sağlığı ve güvenliğinin etkin yönetimi amacıyla madencilğe özgü kurumsal altyapı oluşturulacaktır.

599.3. Yenilenebilir enerji, batarya ve elektrikli araçlar gibi alanlarda kullanılan nikel, lityum, kobalt, nadir toprak elementleri gibi hammaddelerin arz güvenliğinin sağlanması için bu madenlerde zengin rezervlere sahip olan ülkelerle işbirlikleri yapılmasına yönelik çalışmalar yürütülecektir.

600. Firma ve işletme ölçüklerinin büyütülmesi özendirilecektir.

600.1. Sektördeki firmaların teknik ve mali yapılarının güçlendirilmesine yönelik tedbirler alınacaktır.

600.2. Ülkemizin kritik ve stratejik mineraller listesinde yer alacak olan maden ruhsatlarının alınmasında yeterli mali imkânlarla ve teknik kapasiteye sahip olma şartı getirilmesi yönünde mevzuat değişikliği yapılacaktır.

601. Madencilikte katma değerin artırılması amacıyla madencilik ürünlerinin yurt içinde işlenmesine ve uç ürün geliştirilmesine öncelik verilecek, madencilikte kullanılan makine ve ekipmanın yerli üretimi desteklenecektir.

601.1. Maden ruhsat sahalarının ihalelerinde katma değeri yüksek ara ve uç ürün üretimine yönelik tesis kurulum şartı uygulaması yaygınlaştırılacaktır.

601.2. Madencilikte kullanılan makine ve ekipmanın yerli üretiminin geliştirilmesi sağlanacaktır.

601.3. Katma değeri yüksek uç ve ara ürünlerin üretimi teşvik edilecektir.

601.4. Bora dayalı ürünler başta olmak üzere katma değeri yüksek ve ileri teknoloji ürünlerin üretimi ve çeşitliliği artırılabilecektir.

599.1. Stratejik ve kritik madenlerin güvenli teminine yönelik yol haritası hazırlanacaktır.

599.2. Stratejik ve kritik madenlere yönelik yönetim, stratejik rezerv, stok, ihracat kısıtlaması konularında yasal düzenlemeler yapılacaktır.

601.5. Nadir toprak elementleri ve lityum üretiminde dünyanın önemli üreticileri arasında yer alınacaktır.

602. Enerji ve sanayi sektörlerinin hammadde ihtiyacını karşılamak üzere yurt içi ve yurt dışındaki arama çalışmaları artırılabilecek, yapılacak önceliklendirme çerçevesinde ekonomik potansiyeli yüksek, stratejik ve kritik madenlerin aranmasına öncelik verilecektir.

602.1. Enerji ve sanayi sektörlerinin hammadde ihtiyacını karşılamak üzere yurt içi ve yurt dışındaki arama faaliyetleri artırılabilecektir.

602.2. Karada ve KKTC'nin deniz ruhsat sahaları dâhil olmak üzere denizlerde petrol ve doğal gaz arama faaliyetleri kapsamında sismik ve sondaj çalışmaları yoğunlaştırılacaktır.

602.3. Ülkeler ve ülke grupları tarafından belirlenen stratejik ve kritik hammaddeler ile nadir toprak elementlerinin aranması ve araştırılmasına yönelik projeler geliştirilecektir.

602.4. Yurt dışında uygun yatırım ve üretim imkânları belirlenerek maden, petrol ve doğal gaz arama ve yatırım konularında diğer ülke kuruluşlarıyla işbirliği halinde projeler geliştirilecektir.

603. Özel sektörün arama faaliyetlerinin artırılabilmesi için finansal risklerin azaltılmasına yönelik çalışmalar yürütülecektir.

603.1. Ulusal Maden Kaynak ve Rezerv Raporlama Komisyonu tarafından Maden Sahaları Değerleme Kodu geliştirilerek sermaye piyasalarında kullanımı sağlanacaktır.

603.2. Maden arama faaliyetlerine ilişkin maden borsası ve madencilik bankası gibi finansman mekanizmaları geliştirilecektir.

ON İKİNCİ KALKINMA PLANI (2024-2028)

Tablo 29: Madencilik Sektörü Hedefleri

	2022	2023	2028
Madencilik Katma Değerinin GSYH'ya Oranı (Cari Fiyatlarla, %)	1,4	1,3	2,0
Madencilik İhracatı (Cari Fiyatlarla, Milyar Dolar)	4,6	3,6	10,0
Ara ve Uç Ürün Üretim Şartlı Maden Sahası İhale Sayısı (Kümülatif)	45	56	100
Doğal Gaz Üretimi (Milyar m ³ /Yıl)	0,4	1,1	15,5
Ham Petrol Üretimi (Varil/Gün)	68.330	75.000	210.000

Kaynak: 2022 yılı verileri TÜİK ve Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığına aittir. 2023 yılı verileri gerçekleşme tahmini olup 2028 yılı verileri On İkinci Kalkınma Planı hedefleridir.

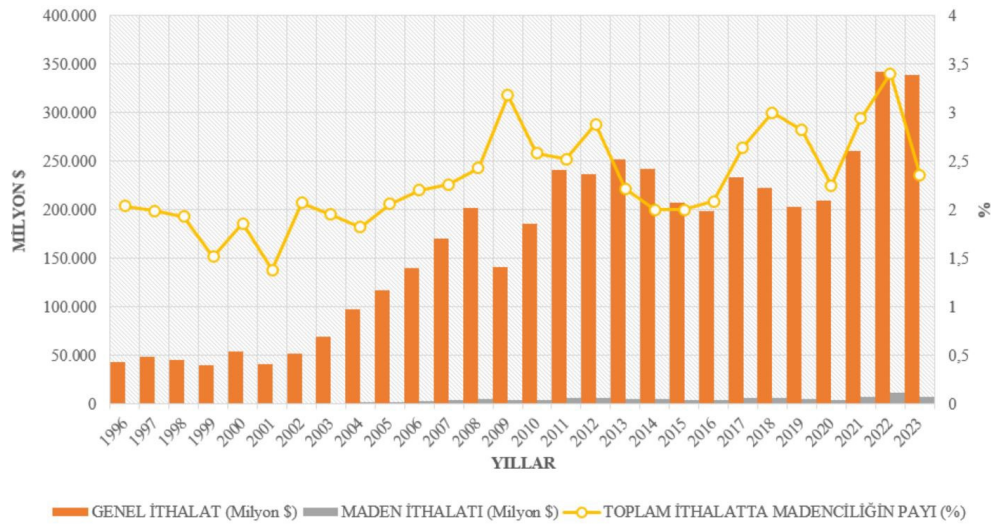
- İnsanlar, yaşantılarını sürdürebilmek için, binlerce yıl boyunca tüm ihtiyaçlarını yaşadıkları yer kabuğundan temin ettiler.
- Yeraltı suları; yiyecek, içecek ve giyeceklerimizin kaynağını oluşturdu. Tarım ve hayvancılığı da bu sayede yapmaya başladık.
- Konut ihtiyacımızı, taş ve topraktan karşıladık.
- Kullanmakta olduğumuz alet ve makineleri, madenlerden imal ettiğimiz metallerden yaptık.
- Isınma ve enerji ihtiyacımızı ise odun, kömür, petrol, doğalgaz ve jeotermallerden sağladık.
- İnsanlar, yer kabuğundan istifade ettikleri oranda modernleşti. Hangi toplum veya ülke, yer kabuğunu doğru değerlendirmişse, o ülke daha çok gelişmiştir.
- Ekonomik ve sosyal kalkınma, üzerinde yaşadığımız yeryüzünde ve yer kabuğunda, mevcut maden kaynaklarının bulunup değerlendirilmesiyle mümkündür. Bu, sanayileşmedir.
- Ancak sanayileşme, kalkınmanın yanı sıra, savaşı da beraberinde getirebiliyor. Bilindiği gibi, İngiltere kömür madenlerini işleterek, ABD ise petrol kaynaklarından istifade ederek, I. ve II. Dünya Savaşı'nı kazandılar.

Ek-3a Türkiye İhracatında Madencilik Payı

Yıl	Toplam İhracat (Milyon \$)	Maden İhracatı (Milyon \$)	Maden İhracatının Toplam İhracat İçindeki Payı (%)
1996	23224	432	1.86
1997	26261	482	1.84
1998	26974	456	1.69
1999	26587	517	1.94
2000	27775	563	2.03
2001	31334	536	1.71
2002	36059	608	1.69
2003	47253	742	1.57
2004	63167	1099	1.74
2005	73476	1402	1.91
2006	85535	1889	2.21
2007	107272	2512	2.34
2008	132027	2965	2.25
2009	102143	2315	2.27
2010	113883	3325	2.92
2011	134972	3485	2.58
2012	152561	4031	2.64
2013	151803	4870	3.21
2014	157715	4097	2.60
2015	143839	3750	2.61
2016	142530	3559	2.50
2017	156993	4397	2.80
2018	167921	4336	2.58
2019	171465	4979	2.90
2020	160656	4068	2.53
2021	213648	5568	2.61
2022	235247	5965	2.54
2023	232215	5255	2.26

Ek-3a Türkiye İhracatında Madencilik Payı

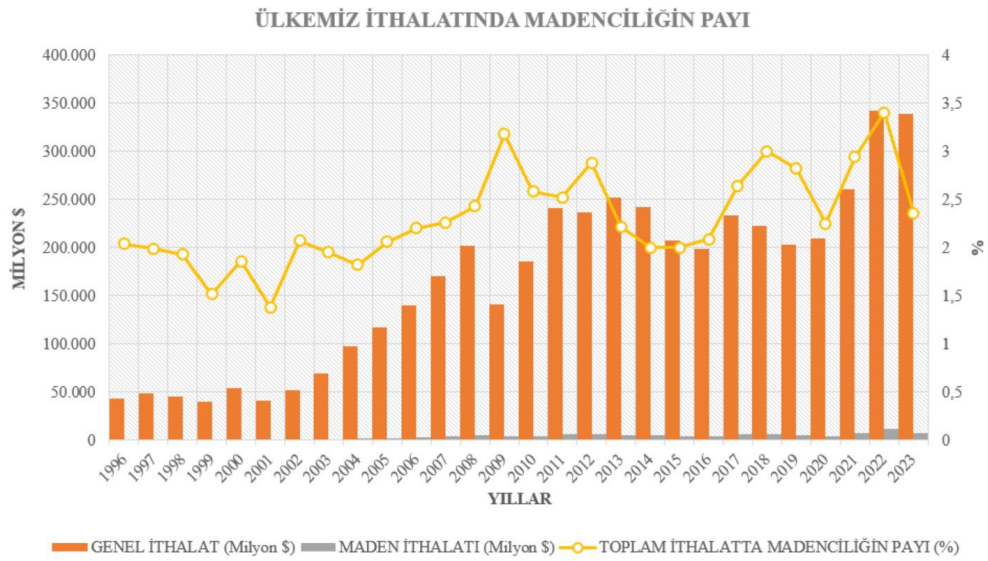
ÜLKEMİZ İTHALATINDA MADENCİLİĞİN PAYI

Ek-3c Türkiye İthalatında Madencilik Payı (MTA Ağ sayfası 2024)

Yıl	İthalat (Milyon \$)	Maden İthalatı (Milyon \$)	Toplam İthalatta Madencilik Payı (%)
1996	43627	892	2.04
1997	48559	964	1.99
1998	45921	887	1.93
1999	40671	620	1.52
2000	54503	1013	1.86
2001	41399	573	1.38
2002	51554	1067	2.07
2003	6934	1354	1.95
2004	9754	1774	1.82
2005	116774	241	2.06
2006	139576	3077	2.2
2007	170063	3851	2.26
2008	201964	4905	2.43
2009	140928	4485	3.18
2010	185544	4785	2.58
2011	240834	6066	2.52
2012	236537	6817	2.88
2013	251661	5581	2.22
2014	242224	4849	2
2015	207234	4608	2
2016	198618	4161	2.09
2017	2338	6173	2.64
2018	223047	6693	3
2019	202704	5716	2.82
2020	209531	4716	2.25
2021	260679	7665	2.94
2022	342209	11654	3.4
2023	339056	8028	2.36

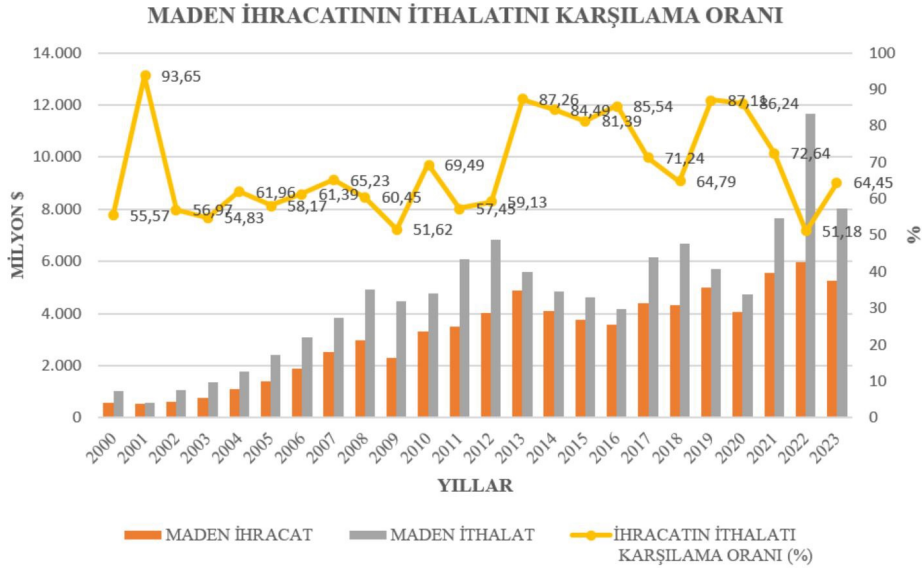
Ek-3d Türkiye İthalatında Madencilik Payı (MTA Ağ sayfası 2024)

Ek3-e İhracatın İthalatı Karşılama Oranı (MTA Ağ sayfası 2024)

Yıllar	İhracat (Milyon \$)	İthalat (Milyon \$)	İhracatın İthalatı Karşılama Oranı (%)
1998	456	887	51.4
1999	517	620	83.3
2000	563	1013	55.57
2001	536	573	93.65
2002	608	1067	56.97
2003	742	1354	54.83
2004	1099	1774	61.96
2005	1402	2410	58.17
2006	1889	3077	61.39
2007	2512	3851	65.23
2008	2965	4905	60.45
2009	2315	4485	51.62
2010	3325	4785	69.49
2011	3485	6066	57.45
2012	4031	6817	59.13
2013	487	5581	87.26
2014	4097	4849	84.49
2015	375	4608	81.39
2016	3559	4161	85.54
2017	4397	6173	71.24
2018	4336	6693	64.79
2019	4979	5716	87.11
2020	4068	4716	86.24
2021	5568	7665	72.64

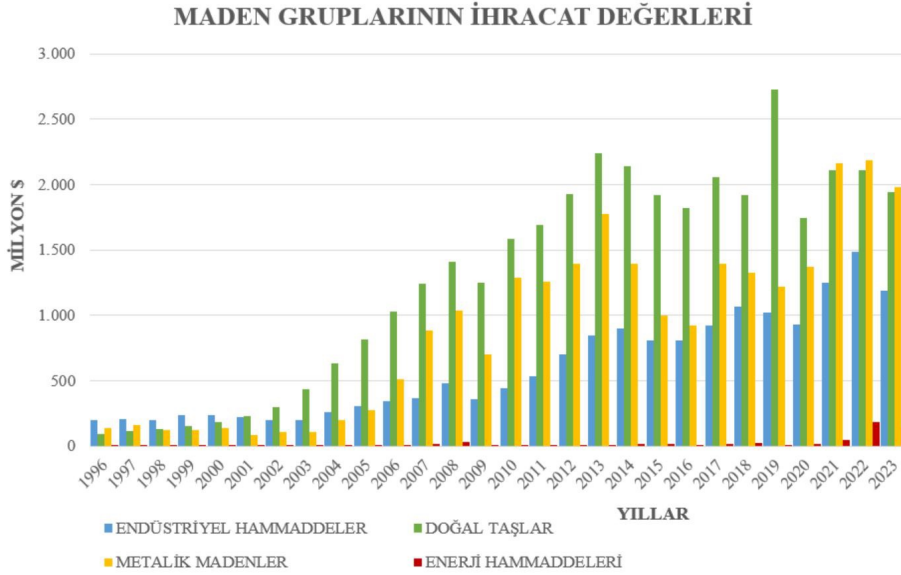
Ek3-f İhracatın İthalatı Karşılama Oranı (MT Ağ sayfası 2024)

Ek3-g Maden Gruplarına Göre İhracat Değerleri (USD) (MTA Ağ sayfası 2024)

İHRACAT	ENDÜSTRİYEL HAMMADDELER	DOĞAL TAŞLAR	METALIK MADENLER	ENERJİ HAMMADDELERİ
2001	218256073	225759049	88123021	4217058
2002	198920476	301107499	105828637	1977557
2003	195212549	436027304	109150538	2078307
2004	263506041	629604555	202431268	3437153
2005	305855041	812106306	277776235	5933684
2006	341045085	1032605471	510966162	4696106
2007	367313782	1244967104	885470507	14050656
2008	481124450	1413264896	1036347193	34403167
2009	357259197	1249803616	702070406	5652671
2010	444743202	1585802716	1285656745	8733485
2011	531086448	1690859379	1254616564	8448303
2012	703087085	1928625887	1391703050	7552389
2013	846624531	2240948928	1774414145	7943982
2014	898244969	2142554048	1398091822	13579044
2015	811532685	1922171601	1000472075	16062736
2016	807960365	1818101832	923945887	8780185
2017	925633217	2059301144	1396435718	15720098
2018	1063985824	1920807016	1324329697	27021245
2019	1022275460	2728668655	1218094600	10309439
2020	932052972	1744492403	1375155825	15927599
2021	1249495475	2107532627	2162020128	48977281
2022	1485818702	2111648938	2185411762	182129439
2023	1191692652	1944308817	1982647901	136796795

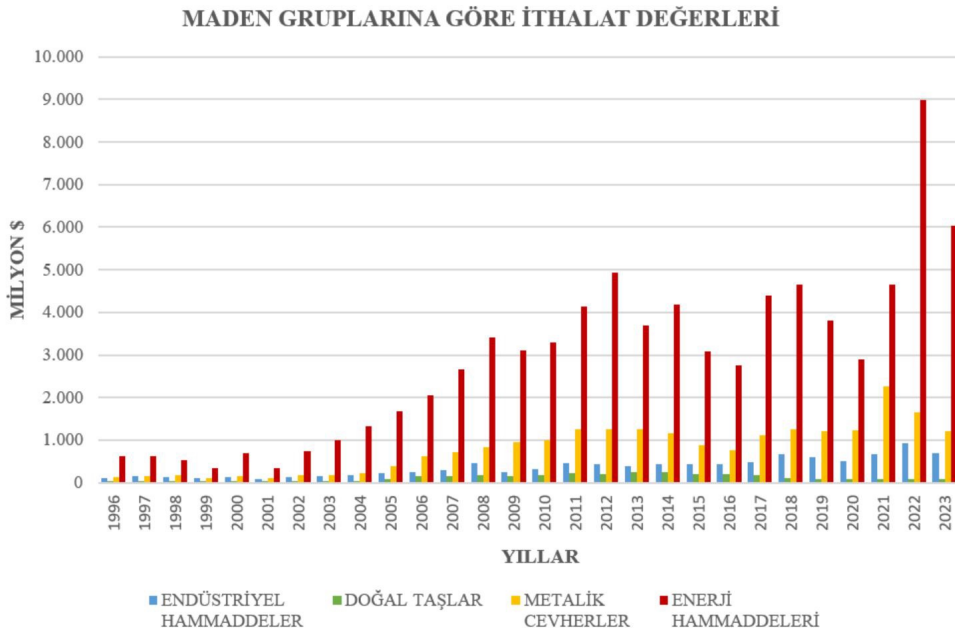
Ek3-h Maden Gruplarına Göre İhracat Değerleri (USD) (MTA Ağ sayfası 2024)

Ek3-i Maden Gruplarına Göre İthalat (MTA Ağ sayfası 2024)

İTHALAT	ENDÜSTRİYEL HAMMADDELER	DOĞAL TAŞLAR	METALİK CEVHERLER	ENERJİ HAMMADDELERİ
2002	120190908	24791859	183885967	737970749
2003	147369258	31164113	188674338	986985726
2004	171232864	47981234	236318003	1318166535
2005	234625151	90880341	395031353	1689087815
2006	252892943	148529855	617811330	2058104201
2007	296451725	161953441	720303948	2672054573
2008	470759533	170975293	843732022	3419384175
2009	242305347	150393987	962297571	3116845297
2010	323705857	177218046	998485681	3285176669
2011	458492267	214263587	1265599375	4127730957
2012	433106866	193533187	1259948291	4930253544
2013	394536555	246664874	1257913382	3681904606
2014	439063493	241841141	1151839939	4184604197
2015	431189154	208030485	882239598	3086445298
2016	446551034	204256043	760415662	2749397328
2017	486025011	180693036	1116784248	4389114459
2018	660973634	105060872	1266153387	4660562595
2019	606683793	83826055	1211136208	3814625135
2020	507428976	87837679	1230674524	2890435815
2021	666533089	89120033	2254981270	4655088458
2022	917580001	92698082	1661489855	8982220396
2023	682955417	95851855	1217685641	6031638855

Ek3-j Maden Gruplarına Göre İthalat (MTA Ağ sayfası 2024)

Ek 4 2023 Maden Dış Ticareti ve Maden Grupları (MTA Ağ sayfası 2024)

MADENLER	İHRACAT (2023)		İTHALAT (2023)	
	MİKTAR (TON)	DEĞER (\$)	MİKTAR (TON)	DEĞER (\$)
ENDÜSTRİYEL HAMMADDELER				
TUZLAR	686.677	70.900.132	159.475	11.685.152
KAVRULMAMIŞ DEMİR PİRİTLERİ	38.676	6.856.932	940	607.276
KÜKÜRT	406.612	61.549.425	305.799	36.819.642
GRAFİT	1.521	1.066.622	7.174	9.007.593
KUMLAR	90.381	8.030.941	858.899	48.241.995
KUVARS	257.971	36.713.407	1.552	519.863
KUVAZİT	39.550	1.083.881	75	212.454
KAOLİN VE KAOLİNLİ KİLLER	492.356	21.412.987	361.827	89.192.566
BENTONİT	1.111.641	162.710.741	7.235	2.367.531
REFRAKTER KİLLER	232.073	9.547.291	123.924	28.550.690
ANDALUZİT DİSTEN SİLİMANİT	31	30.222	13.918	8.327.614
FOSFATLAR	11.935	2.170.099	746.118	98.941.763
BARİT WİTHERİT	190.454	38.750.115	56.462	8.557.516
TRİPOLİT DİATOMİT KİSELGÜR	1.244	966.038	3.264	3.123.342
POMZA	379.901	31.009.683	40	68.794
ZİMPARA TAŞI VE DİĞER AŞINDIRICILAR	75.520	5.866.734	3.257	1.297.435
ÇAKILTAŞI ÇAKMAK TAŞI MICİR CÜRUF MOLOZ	545.590	11.215.761	12.009	722.778
DOLOMİT	52.138	2.097.255	1.147	495.255
MANYEZİT	227.491	82.255.308	78.553	63.099.215
ALÇITAŞI ALÇILAR	1.336.976	88.442.309	68.504	5.396.785
KİREÇ VE KİREÇTAŞLARI	2.623.161	15.238.134	4.087	1.234.940
AMYANT (ASBEST)	0,01	711	0	0
MİKA	1.169	375.176	764	1.032.093
TALK	13.056	6.769.456	40.411	14.918.994
TABİİ BORATLAR VE KONSANTRELERİ	482.720	190.517.414	0,01	38
FELDİSPAT	4.871.757	242.724.920	43.230	6.428.041
FLORİT	1.258	612.978	72.544	12.403.122
LÖSİT NEFELİN NEFELİN SİYENİT	3.828	891.239	3.320	1.481.902
PERLİT	488.841	39.492.455	75	42.512
VERMİKÜLİT	511	149.854	5.123	2.871.559
KIYMETLİ TAŞLAR	40	26.564.326	67	149.612.275
SELESTİN VE STRONTİANİT	46.792	8.285.307	1.202	355.572
DİĞER ENDÜSTRİ MİNERALLERİ	240.356	17.394.799	40.632	75.339.110
ENDÜSTRİYEL HAMMADDELER TOPLAM	14.952.225	1.191.692.652	3.021.628	682.955.417

DOĞAL TAŞLAR				
HAM BLOK VE PLAKALAR HALİNDE MERMER TRAVERTEN	3.990.537	673.373.195	25.112	7.333.792
MADENLER	İHRACAT (2023)		İTHALAT (2023)	
	MİKTAR (TON)	DEĞER (\$)	MİKTAR (TON)	DEĞER (\$)
MERMER İŞLENMİŞ	2.362.141	1.087.394.204	84.697	32.747.795
TRAVERTEN İŞLENMİŞ	241.257	106.113.925	1.583	352.742
GRANİT HAM	79.673	10.119.709	2.153	140.997
GRANİT İŞLENMİŞ	63.452	13.527.894	181.706	51.570.915
KAYAGAN TAŞI HAM	1.217	246.585	1.776	284.054
KAYAGAN TAŞI İŞLENMİŞ	6.297	2.276.120	3.908	2.699.154
YONTULMAYA VEYA İNŞAATA ELVERİŞLİ DİĞER TAŞLAR	219.739	51.257.185	3.957	722.406
DOĞAL TAŞLAR TOPLAM	6.964.313	1.944.308.817	304.892	95.851.855
METALİK MADENLER				
DEMİR CEVHERİ	2.300.056	211.976.064	8.478.986	1.060.873.366
MANGANEZ CEVHERİ	46.746	7.510.409	1.362	1.122.341
BAKIR CEVHERİ	392.252	487.224.523	275	340.125
NİKEL CEVHERİ	226	225.460	0,48	555
KOBALT CEVHERİ	0,001	100	0,06	5.201
ALÜMİNYUM CEVHERİ	2.754.153	82.315.581	39.090	19.439.154
KURŞUN CEVHERİ	130.628	193.851.784	2.156	1.308.267
ÇİNKO CEVHERİ	853.296	350.505.687	15.888	4.808.497
KALAY CEVHERİ	90	42.314	0	0
KROM CEVHERİ	1.465.526	397.500.536	92.961	32.070.647
MOLİBDEN CEVHERİ	0,08	9.617	199	5.967.710
TİTANYUM CEVHERİ	233	571.447	29.082	21.349.803
GÜMÜŞ CEVHERİ	1	161.120	0	0
DİĞER KIYMETLİ METAL CEVHERLERİ VE ZENGİNLEŞTİRİLMİŞ METAL CEVHERLERİ	59.644	168.157.613	2.587	4.967.093
ANTİMUAN CEVHERİ	5.054	20.064.311	738	1.334.247
ZİRKONYUM CEVHERİ	91	283.554	4.672	10.849.778
DEMİR VEYA ÇELİĞİN İMALİNDEN ELDE EDİLEN DÖKÜNTÜLER, CÜRUF VE MOLOZLAR	1.133.199	62.244.325	422.163	53.150.838
DİĞER METALİK CEVHERLER	27	3.456	159	98.019
METALİK MADENLER TOPLAM	9.141.222	1.982.647.901	9.090.319	1.217.685.641
ENERJİ HAMMADDELERİ				
TAŞKÖMÜRÜ	404.354	59.702.768	40.194.144	5.720.957.871
LİNYİT	11.429	2.088.658	0,002	324
TURBA	7.712	1.870.428	89.055	22.286.168
KOKLAŞABİLİR KÖMÜRLER	238.040	70.005.876	911.150	284.685.052
BİTÜMLER	3.450	3.129.065	3.404	3.709.440
ENERJİ HAMMADDELERİ TOPLAM	664.986	136.796.795	41.197.753	6.031.638.855
GENEL TOPLAM	31.722.746	5.255.446.165	53.614.592	8.028.131.768

Kaynak: TÜİK, 2024 , MTA 2024

13.03.2024 tarihinde TÜİK resmi internet sayfasından indirilen verilerden derlenmiştir.

KAYNAKLAR

- Internet 1, Denizli'de Eski Bir Maden Sahası Şimdi Yemyeşil Bir Seyir Terasi <https://youtu.be/tmqalgZYxSw>
- Maden Hayattır, TÜRMEŞ Projesi <https://mapeg.gov.tr/uploads/dosyalar/turmes/mobile/index.html>
- MTA Ağ Sayfası 1. <https://www.mta.gov.tr/v3.0/bilgi-merkezi/maden-dis-ticaret>
- T.C. Ticaret Bakanlığı, İthalat ve İhracat Raporları (2000-2023), <https://www.ticaret.gov.tr>
- TBMM 2023. On İkinci Kalkınma Planı (2024-2028) TBMM Karar No. 1396 Karar Tarihi: 31.10.2023 ss.253
- TC Cumhurbaşkanlığı Genelge 20180912-8. Kamu Kurum ve Kuruluşlarının Taşınmazları hakkında komisyonlar kurması
- TMSGR (Türkiye Madencilik Sektörü Gelişim Raporu), 2020. TOBB YAYIN NO :2021/25. ISBN: 978-605-137-862-6
- Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, Dış Ticaret İstatistikleri (2000-2023), <https://www.tcmb.gov.tr>
- Türkiye İstatistik Kurumu, Yıllık Dış Ticaret İstatistikleri (2000-2023), <https://www.tuik.gov.tr>
- YMGV, 2024, <https://www.ekonomidunya.com/turkiye-dis-ticaretinde-cari-acik-nasil-kapanir/62871/>

MÜSİAD

MÜSTAKİL SANAYİCİ VE İŞADAMLARI DERNEĞİ
ATAKÖY 7-8-9-10 MAH. ÇOBANÇEŞME E5 YANYOL CAD. NO:4, BAKIRKÖY / İSTANBUL
T: +90 212 395 00 00 | 444 0 893 | F: +90 212 395 00 01